

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Gusto Grubliausko
Baudžiamosios justicijos studijų šakos
V kurso studento

Magistro darbas

**Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistema
System of Release from Criminal Liability**

Vadovas: asist. dr. Justas Namavičius

Vilnius

2026

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šio magistro darbo tikslas – išanalizuoti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos problematiką, ištirti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrojoje bei specialiojoje dalyje numatytų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų sistemą ir išnagrinėti šios sistemos panašumus bei skirtumus, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis. Darbo autorius šiuo darbu siekia atskleisti atskirų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų funkcijas Lietuvos teisinėje sistemoje, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos problematikos ypatumus bei atrasti šio teisės instituto panašumus bei skirtumus, lyginant su kitomis valstybėmis narėmis.

Pagrindiniai žodžiai: baudžiamoji atsakomybė, nusikalstama veika, funkcija, atleidimas.

The aim of this master's thesis is to analyse the issues surrounding the concept of release from criminal liability, to examine the system of grounds for exemption from criminal liability provided for in the General and Special Parts of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, and to examine the similarities and differences of this system in comparison with other European Union member states. Through this work, the author seeks to reveal the functions of specific grounds for exemption from criminal liability within the Lithuanian legal system, the peculiarities of the concept of exemption from criminal liability, and to identify the similarities and differences of this legal institution in comparison with other Member States.

Key words: criminal liability, criminal offense, function, exemption.

TURINYS

TURINYS	1
ĮŽANGA	2
1. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS IŠTAKOS BEI SAMPRATOS PROBLEMATIKA	5
2. ATSKIRŲ ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS RŪŠIŲ FUNKCIJOS PROBLEMATIKA.....	23
3. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SISTEMA LIETUVOJE IR KITOSE ES VALSTYBĖSE NARĖSE	52
3.1. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Lenkijos baudžiamojoje teisėje	52
3.2. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Vokietijos baudžiamojoje teisėje.....	58
IŠVADOS	62
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY	71

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas bei magistro darbo struktūravimas.

Baudžiamoji atsakomybė – tai ypatingai svarbi bet kurios valstybės baudžiamosios teisės sistemos dalis. Šiuo teisiniu institutu neretai yra užbaigiamas baudžiamasis procesas, tais atvejais, kai asmuo pripažįstamas kaltu padarius nusikalstamą veiką. Ši teisinė atsakomybė taip pat yra neatsiejamai susijusi su baudmės skyrimo institutu. Vis dėlto, baudžiamoji atsakomybė gali būti įgyvendinama ir kitomis formomis, ne vien baudmės skyrimu. Viena iš tokių formų – šiame magistro darbe aptariamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės teisinis institutas. Lietuvos teisinėje sistemoje šis teisės institutas gali įgyvendinti nemažai funkcijų, atsižvelgiant į tai, kad pagrindų atleisti asmenį nuo šios teisinės atsakomybės rūšies Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse yra ypatingai daug. Vien pažvelgus į šio instituto lingvistinę išraišką, galima įžvelgti tam tikrą individualizavimo aspektą – galimybės atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės egzistavimas suteikia kaltinamajam viltį, kad jo konkreti situacija nebus vertinama „pagal šabloną“, o verčiau – kaip specifinis įvykis, su tam tikromis aplinkybėmis, kurios gali nulemti lengvesnį asmens patiriamų neigiamų teisinių padarinių pobūdį. Tad nenuostabu, kad šis teisės institutas išlieka ypatingai aktualus visuomenės gyvenime, o taip pat ir teismų bei ikiteisminio tyrimo procesuose, kadangi viena iš pagrindinių baudžiamosios teisės funkcijų – apsaugoti visuomenę, nuteisiant ar kitomis priemonėmis pakeičiant asmenį, jog jis daugiau nedarytų nusikalstamų veikų, kas, iš pirmo žvilgsnio, nėra įvykdoma atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Atsižvelgiant į didelį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo pagrindų spektrą, manytina, kad šiuo teisiniu institutu yra įgyvendinama ne viena funkcija ar tikslas, kurie teisės doktrinoje yra retai išskiriami. Be visa to, šie pagrindai yra, tarytum, išmėtyti Lietuvos baudžiamajame įstatyme, todėl gali atrodyti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neturi sistemos. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos sudarymo galimybės, grupuojant pagrindus pagal jų funkcijas, tyrimas gali padėti suprasti šio, gana problematiškai aiškinamo, teisinio instituto esmę, kas neabejotinai aktualu teisės doktrinos kontekste. Siekiant teisinio aiškumo bei atsižvelgiant į platų šios baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formos reglamentavimą, šiame magistro darbe bus trumpai aptariama baudžiamosios atsakomybės samprata bei problematika, taip pat aptariama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos problematika bei šio teisinio instituto ištakos ir išanalizuoti atleidimo nuo

baudžiamosios atsakomybės pagrindai, atsižvelgiant į baudžiamosios teisės tikslus bei funkcijas, pateikiant sistemišką šio teisinio instituto požiūrį.

Darbo tikslas. Aptarti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės teorinių pagrindų problematiką, išanalizuoti šio teisinio instituto sistemos struktūrą bei bendrųjų pagrindų funkcijos problematiką ir palyginti Lietuvos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemą su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ištakas bei sampratos problematiką;
2. Išnagrinėti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų funkcijas, taip išskiriant šio teisinio instituto sistemą;
3. Palyginti Lietuvos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo sistemą su kitų Europos Sąjungos valstybių narių taikomais teisės institutais bei atrasti jų panašumus ir skirtumus.

Darbo objektas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 18 str. 2 – 3 d., 19 str. 2 d., 36 – 40 str., 93 str., 95 str., 114 str. 3 d., 118 str. 3 – 4 d., 119 str. 3 – 5 d., 147 str. 3 d., 147¹ str. 3 d., 157 str. 3 d., 182¹ str. 2 d., 189¹ str. 2 d., 226 str. 6 ir 7 d., 227 str. 6 – 7 d., 259 str. 3 d., 260¹ str. 8 d., 291 str. 2 – 3 d. nuostatos, reglamentuojančios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudoti šie metodai: abstrakcijos, sisteminės analizės, analogijų, apibendrinimo, analogijos, lyginamasis istorinis, lyginimo, statistikos bei sintezės. Abstrakcijos metodas taikytas siekiant atrasti kiekvieno atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės bendrojo pagrindo esmę jų funkcijos bei tikslo aspektu. Plačiai naudoti sintezės bei sisteminės analizės metodai, norint atskleisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnių turinį, jų svarbiausius aspektus, taip pat teismų praktikos turinį, išskiriant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemą. Taikytas ir analogijų metodas lyginant tam tikrus mokslinius darbus, siekiant atrasti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos problematikos esmę. Lyginimo bei analogijos metodas naudotas siekiant įvertinti tam tikrų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų panašumus bei skirtumus. Lyginamasis istorinis metodas taikytas siekiant atrasti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ištakas, o taip pat ir šio teisinio instituto sampratos problematikos kilmę, lyginant įvairius istorinius teisės aktus. Statistikos metodas naudotas tiriant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo atvejų dažnumą, siekiant parodyti šio teisinio instituto svarbą Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Darbui aktuali statistika gauta naudojantis specialiąja literatūra, Informacijos ir Ryšių departamento

rengiamomis ataskaitomis bei Generalinės prokuratūros suteiktais duomenimis (Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros pateikti duomenys gauti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento vyriausiojo prokuroro padėjėjos Olgos Nebračnajos pagalba, 2026 m. vasario 26 d. pateikus užklausą elektroninio laiško forma). Apibendrinimo metodas taikytas formuluojant magistro darbo išvadas.

Darbo originalumas. Atsižvelgiant į tai, kad šio darbo tema yra ypatingai aktuali ikiteisminio tyrimo, o taip pat, ir teismo proceso metu, pati atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tema yra sulaukusi nemažai mokslinių darbų bei straipsnių. Tačiau pažymėtina, kad daugumoje jų nagrinėjamas konkretus šio teisės instituto pagrindas, nesiplečiant į bendrą sistemą, o taip pat ir į šių pagrindų realią funkciją Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje. Taip pat, neretai ši tema apžvelgiama ypatingai glaustai, kalbant išskirtinai apie galimybę taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui padarius specifinę nusikalstamą veiką. Šio darbo originalumas būtent ir pasireiškia tuo, kad jame nagrinėjama ne atskira atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis ar galimybė ją pritaikyti atskiros nusikalstamos veikos padarymo atveju, bet visa šio teisės instituto sudaroma teisinė sistema, tuo pačiu nustatant tikrąsias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų funkcijas.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe neretai naudojami šie šaltiniai: Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, V. Piesliako, A. Baranskaitės, G. Švedo, R. Drakšo ir kitų teisės mokslininkų darbai, Lenkijos bei Vokietijos baudžiamieji įstatymai. Ypatingai dažnai kaip šaltinis yra naudojamas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, siekiant teisinio aiškumo apibūdinant tam tikrus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika naudojama siekiant atrasti tam tikras problemas, išskylančias taikant šį institutą. V. Piesliako moksliniai darbai naudojami siekiant atrasti šio teisinio instituto istorijos ypatumus, o A. Baranskaitės, G. Švedo bei R. Drakšo moksliniai darbai naudojami siekiant atrasti šio instituto atskirų pagrindų tikrąsias funkcijas. Lenkijos ir Vokietijos baudžiamieji įstatymai naudojami atliekant lyginamąjį tyrimą su Lietuvos valstybės reglamentavimu, tokia apimtimi, kuria šie įstatymai numato panašias nuostatas į atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kaip šis suprantamas Lietuvoje.

1. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS IŠTAKOS BEI ŠIO TEISINIO INSTITUTO SAMPRATOS PROBLEMATIKA

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata teisės doktrinoje pasireiškia gilia problematika. Siekiant atskleisti šios problematikos esmę, būtina aptarti pačios baudžiamosios atsakomybės sampratą bei ją sudarančius elementus. Atsižvelgiant į šio magistro darbo temos formuluotę bei apimties reikalavimus, baudžiamosios atsakomybės samprata darbe bus aptariama tik tokia apimtimi, kuri aktuali atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratai bei problematikai. Kadangi baudžiamoji atsakomybė yra neatskiriama šiame magistro darbe tiriamo teisinio instituto sampratos dalis, trumpai nagrinėtina ir šios teisinės atsakomybės rūšies sampratos problematika.

Baudžiamosios atsakomybės samprata nėra eksplicitiškai nurodyta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse¹ (toliau – ir BK). Nepaisant to, ši sąvoka šiame teisės akte yra naudojama ypatingai dažnai, o ypač – bendrojoje Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dalyje. BK 2 str. numato tam tikras pagrindines baudžiamosios atsakomybės nuostatas, kurios, vertinant sistemiškai, išskiria sąlygas baudžiamosios atsakomybės taikymui bei iš pirmo žvilgsnio, gana problematiškai, tapatina bausmę su baudžiamąja atsakomybe.

V. Piesliakas, nagrinėdamas baudžiamosios atsakomybės sampratą, teigia, kad „terminas „baudžiamoji atsakomybė“ yra daug platesnis už „bausmės“ terminą, <...> baudžiamoji atsakomybė, be kriminalinės bausmės paskyrimo ir vykdymo, dar numato ir asmens pasmerkimą valstybės vardu už baudžiamajame įstatyme numatytos veikos padarymą, priimant apkaltinamąjį nuosprendį bei atsižvelgiant į teistumą²“. Toks bausmės bei baudžiamosios atsakomybės skirtumas suponuoja, kad bausmė yra didelė baudžiamosios atsakomybės dalis, tačiau ji nesudaro visos baudžiamosios atsakomybės sampratos. Kitaip tariant, baudžiamoji atsakomybė nėra vien tik bausmė, tačiau bausmė yra neatskiriama baudžiamosios atsakomybės dalis. Teistumas, kaip jis yra numatytas BK 97 str., kaip ir teigia V. Piesliakas, be abejojimo yra sudedamoji baudžiamosios atsakomybės dalis, kadangi ir po bausmės atlikimo yra išskiriamas laikotarpis, kurio metu padaręs naują nusikalstamą veiką, asmuo galėtų būti pripažįstamas recidyvistu arba pavojingu recidyvistu ir jam skiriama didesnė bausmė, taip darant įtaką tolesniam nusikaltusio asmens statusui. Asmens pasmerkimas valstybės vardu priimant apkaltinamąjį nuosprendį pasireiškia būtent

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89–2741.

² PIESLIAKAS, Vytautas (2007). Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8(98), p. 11.

per bausmės paskyrimą bei teistumą, todėl taip pat neabejotina, kad tai yra baudžiamosios atsakomybės dalis. Baudžiamajai atsakomybei, o tiksliau, jos sampratai, taip pat priskirtinas ir bausmės atlikimo elementas, kadangi kitu atveju baudžiamoji atsakomybė konkrečiam asmeniui faktiškai neegzistuoja – už padarytą nusikalstamą veiką asmuo nepatirtų neigiamų teisinių padarinių.

Taigi, išskyrus baudžiamosios atsakomybės elementus, kyla klausimas, kokia yra tikroji šio teisinio instituto samprata? Šiuo klausimu yra pasisakę nemažai teisės mokslininkų, ypač laikotarpiu iki 1990 metų, tačiau vieningos sampratos šiam teisiniui institutui rasti tuo metu nepavyko³. R. Drakšas išskyrė kelias iš šių teorijų: „Vieni autoriai mano, kad tai yra nusikaltusio asmens pareiga atsakyti už padarytą veiką pagal galiojančius baudžiamuosius įstatymus“⁴. „Kiti autoriai siūlo baudžiamąją atsakomybę laikyti visų baudžiamajame įstatyme numatytų poveikio priemonių taikymą nusikaltusiam asmeniui“⁵. „Treti teigia, kad baudžiamoji atsakomybė turi būti suprantama, kaip faktinės nusikaltusio asmens pareigos atsakyti už padarytą veiką realizavimas, galiausiai – kaip baudžiamojo įstatymo normose nustatytų sankcijų realizavimas“⁶. Pastebėtina, kad kiekviena iš šių sampratų apibūdina tam tikrus baudžiamosios atsakomybės elementus, be kurių šio teisinio instituto sąvoka negali egzistuoti. Tačiau, nei viena iš šių sampratų nepateikia pilno atsakymo, kas yra baudžiamoji atsakomybė, t.y. neįtraukia visų anksčiau minėtų elementų. Šias sampratas apjungus, darytina išvada, kad baudžiamoji atsakomybė – tai nusikaltusio asmens pareiga atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą, taikant jame nustatytas valstybės prievartos priemones, bei šios pareigos realizavimas. Tokioje sampratoje teistumą galima įžvelgti realizavimo aspekto, tačiau asmens pasmerkimas valstybės vardu, kas, kaip minėta anksčiau, yra neatskirama baudžiamosios atsakomybės dalis, šioje sąvokoje nėra išskirtas. Šis požymis tarsi suponuojamas bausmės skyrimu bei tam tikru teistumo pasireiškimu, tačiau, atsižvelgiant į pasmerkimo valstybės vardu, kaip vieno iš esminių baudžiamosios atsakomybės sampratos elementų, svarbą, manytina, kad šis reiškinys baudžiamosios atsakomybės sampratoje privalo būti išskirtas *expressis verbis*.

³ PIESLIAKAS, Vytautas (2007). Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8(98), p. 9.

⁴ LEIKINA, N. S. (1968). Nusikaltėlio asmenybė ir baudžiamoji atsakomybė (rusų kalba), cituojama pagal DRAKŠAS, Romualdas (2008). Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. *Monografija*. Vilniaus Universitetas, p. 29.

⁵ *Rusijos Federacijos baudžiamoji teisė: bendroji dalis* (rusų kalba) (1996), cituojama pagal DRAKŠAS, Romualdas (2008). Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. *Monografija*. Vilniaus Universitetas, p. 29.

⁶ BORODIN, C. B. ir kt. (1996). *Baudžiamosios teisės vadovėlis: bendroji dalis* (rusų kalba), cituojama pagal DRAKŠAS, Romualdas (2008). Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. *Monografija*. Vilniaus Universitetas, p. 29.

Tam tikra problematika pasireiškia ir šių laikų baudžiamosios atsakomybės sampratos paieškose. V. Piesliakas ir R. Drakšas išskiria panašias, bet tuo pačiu skirtingas šio teisinio instituto sampratas. V. Piesliakas teigia, kad „baudžiamoji atsakomybė – tai asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pareiga, kilusi dėl nusikalstamos veikos padarymo, būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn, t. y. būti teismo pasmerktam valstybės vardu priimant apkaltinamąjį nuosprendį atlikti bausmę ir turėti teistumą⁷“. Tokia samprata iš esmės yra panaši į aukščiau pagal laikotarpio iki 1990 metų teisės mokslininkus formuluotą sąvoką, labiau atkreipiant dėmesį į asmens pareigą atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą, o taip pat išskiriant ir pasmerkimo valstybės vardu požymį. Tokiame šios sąvokos apibūdinime pasireiškia visi baudžiamosios atsakomybės požymiai, tad ji iš esmės yra tinkama baudžiamosios atsakomybės apibūdinimui. Tačiau, šioje sąvokoje ganėtina mažai dėmesio skiriama bausmės atlikimo etapui, kuris turi lygiareikšmę vertę aiškinant baudžiamosios atsakomybės sampratos ypatumus – be šio elemento, asmuo tiesiogiai nepatiria neigiamų teisinių padarinių.

R. Drakšas siūlo tokią baudžiamosios atsakomybės sąvoką: „tai valstybės prievartos taikymas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir kartu šio asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimas. Šio pasmerkimo išraiška – apkaltinamajame nuosprendyje numatyti asmeninio arba turtinio pobūdžio suvaržymai, taip pat apribojimai, kylantys iš asmens teistumo⁸“. Šioje sampratoje pasireiškia visos minėtos baudžiamosios atsakomybės dalys: bausmės skyrimas, jos atlikimas (pasireiškiantis valstybės prievartos taikymu), teistumas, bei asmens pasmerkimas, paaiškinant ne tik pačią sampratą, bet ir baudžiamosios atsakomybės išraišką jos elementais. Minėti baudžiamosios atsakomybės sampratos aiškinimai leidžia suprasti kaip pasireiškia baudžiamoji atsakomybė, kas yra ypatingai aktualu vertinant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratą.

Paminėtina, kad šio magistro darbo tikslas nėra atrasti vieningą baudžiamosios atsakomybės sampratą. Tačiau, dar kartą pabrėžtina, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos suvokimas neįmanomas be baudžiamosios atsakomybės sąvokos, o ypač jos elementų, išskyrimo. Tačiau, prieš pradėdant nagrinėti šią gana problematišką sampratą, verta pasigilinti ir į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ištakas Lietuvos Respublikoje.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės tokiu pavadinimu Lietuvoje buvo pradėtas taikyti sovietinės okupacijos laikotarpiu, kadangi tuo metu jis buvo plėtojamas ir

⁷ PIESLIAKAS, Vytautas (2007). Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8(98), p. 11.

⁸ DRAKŠAS, Romualdas (2008). Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. *Monografija*. Vilniaus Universitetas, p. 36.

sovietinėje baudžiamojoje teisėje. Tačiau, šio teisinio instituto ištakų galima rasti ir ankstesniuose Lietuvos valstybės teisės aktuose. Ypatingai svarbiu šio teisinio instituto pagrindu nagrinėjant jo kilmę tampa nukentėjusiojo susitaikymas su asmeniu, padariusiu nusikalstamą veiką. Toks pagrindas, nors ir tam tikrais požymiais skirtingas nuo šiais laikais taikomo susitaikymo instituto, pasireiškia Pamedės ir Kazimiero teisyneose, o taip pat ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės statutuose⁹. Vėliau, panašus institutas buvo numatytas ir carinės Rusijos 1888 m. Baudžiamajame statute, o taip pat ir 1903 m. Rusijos imperijos Baudžiamajame statute¹⁰, kuris atkūrus nepriklausomybę 1918 m. tapo Lietuvos Baudžiamuoju statutu¹¹. Pažymėtina tai, kad šiuo laikotarpiu šis pagrindas buvo laikomas tik baudžiamąją atsakomybę švelninančia aplinkybe¹². Vėlesnes šio teisinio instituto ištakas galima rasti 1961 metų Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse¹³ (toliau – ir LTSR baudžiamasis kodeksas, ir LTSR BK), o tiksliau – jo ketvirtajame skyriuje, pavadintame „Bausmės skyrimas ir atleidimas nuo bausmės“. Šiame teisės akte jau aptinkami keli dabartiniame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kaip pavojingumo praradimas bei laidavimas. Taip pat pastebėtinas ir kitas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas – bylos perdavimas draugiškajam teismui, kuris tam tikrais bruožais, kaip pačio mažareikšmiškumo paminėjimas nustatant šio pagrindo sąlygas, savo esme yra panašus su šiuometinio Baudžiamojo kodekso nustatytu mažareikšmiškumo pagrindu.

Minėti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai nebuvo vieninteliai pagrindai atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kadangi be jų LTSR baudžiamasis kodeksas numatė ir kitus pagrindus, kurie nebuvo *expressis verbis* pavadinti atleidimu. Vienas iš jų – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pagrindas, kuris ir šių laikų teisės doktrinoje neretai laikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindu¹⁴. Tačiau paminėtina, kad didelė dalis šių laikų Baudžiamajame kodekse numatytų pagrindų tuo metu tiesiog neegzistavo.

Kai kurie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai tuo metu buvo numatyti ir minimo laikotarpio baudžiamojo proceso kodekse, kaip anksčiau minėtas

⁹ BARANSKAITĖ, Agnė (2009). Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), p. 183.

¹⁰ Ibidem 9, p. 184 – 185.

¹¹ Lietuvos Baudžiamasis statutas. 1919 m. sausio 16 d. *Lietuvos valstybės žinios*, 1919, Nr. 2/3-26.

¹² Ibidem 9, p. 185.

¹³ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. 1961 m. birželio 26 d. *Vyriausybės žinios*, 1961, 18-147.

¹⁴ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, II knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 29.

susitaikymo institutas¹⁵. Tuo metu jis buvo vadinamas privačiu kaltinimu – „bylose dėl tyčinio lengvo kūno sužalojimo, užkrėtimo liga arba kitokio susargdinimo, smūgių sudavimo ir žiauraus kankinimo, moteries prispyrimo lytiškai santykiauti bei įžeidimo, kaltininkas ir nukentėjusysis turi galimybę susitaikyti. Tokiu atveju kaltininkas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės¹⁶“. Pastebėtina, kad šis pagrindas numato tik specifines nusikalstamas veikas, kurias padarius, asmuo gali prašyti būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu. Taigi, ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, o taip pat - ir kiti šio teisinio instituto pagrindai, buvo taikomi žymiai siauriau bei pasireiškė mažesne galimų taikymo atvejų galimybe, nei šiais laikais.

Toliau nagrinėjant šio teisinio instituto kilmę, pažymėtina, kad 1990 metais, išsivadavus iš sovietinės okupacijos, buvo paskirta grupė specialistų, kurie rengtų šių laikų Baudžiamąjį kodeksą, o tuo laikotarpiu vis dar buvo naudojamas LTSR baudžiamasis kodeksas, tačiau pervadintas, kaip Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas¹⁷. Šis kodeksas neatitiko naujų sąlygų bei baudžiamosios politikos, todėl jis buvo tobulinamas bei pildomas¹⁸. Toliau bus aptariami būtent šie papildymai iki naujojo, 2003 m. Baudžiamojo kodekso, įsigaliojimo.

1993 metais išleistas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo¹⁹“ į tuometinį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų sąrašą įtraukė ir nukentėjusiojo bei kaltininko susitaikymo galimybę, kuri sovietinės okupacijos laikotarpiu egzistavo tik baudžiamojo proceso kodekse. Šiame susitaikymo instituto pirmtake minimos konkrečios nusikalstamos veikos, kurių atveju šis pagrindas galėtų būti taikomas (panašiai, kaip ir baudžiamojo proceso kodekso normos dispozicijoje), o taip pat minimas ir asmens, padariusio nusikalstamą veiką, prisipažinimas, savanoriškas žalos atlyginimas bei šio asmens ir nukentėjusiojo susitaikymas. Tai sąlygos, kurios egzistuoja ir šių laikų Baudžiamajame kodekse atleidžiant asmenį nuo atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjusysis susitaiko. Be visa to, numatomos ir į šių laikų Baudžiamojo kodekso 38 straipsnio 2 – 4 dalis panašios sąlygos, kaip asmens neatleidimas, jeigu anksčiau ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis jam buvo taikyta, o taip pat aptarta ir

¹⁵ BARANSKAITĖ, Agnė (2009). Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), p. 185.

¹⁶ Ibidem 15.

¹⁷ PIESLIAKAS, Vytautas (1999). Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 13(5), p. 56.

¹⁸ Ibidem 17.

¹⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo. 1993 m. birželio 10 d., Nr. I-180. *Valstybės žinios*, 1993, 26-597.

didesnė atsakomybė, jei per trumpą laikotarpį po tokio atleidimo asmuo padaro naują nusikalstamą veiką. Pažymėtina, kad ši nuostata, nors ir tam tikrais aspektais yra panaši, tačiau taip pat ir skiriasi nuo šiuo metu galiojančio BK 38 straipsnyje numatyto teisinio instituto. Vietoje konkrečių straipsnių, Baudžiamajame kodekse yra nurodomos nusikalstamų veikų rūšys pagal jų sunkumą, o taip pat įtraukiamos ir naujos sąlygos, tokios kaip galimybė susitarti dėl žalos atlyginimo bei pagrindas manyti, kad asmuo daugiau nebedarys nusikalstamų veikų. Be visa to, ganėtinai išplėstos bei pakeistos šio straipsnio 2 – 4 dalių dispozicijos.

Paminėtina, kad V. Piesliakas 1999 metais nagrinėjo šio papildymo ypatumus bei priežastis, o ypač kodėl toks pakeitimas buvo būtinas tuometinėje Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje. Jo straipsnyje „Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos“ teigiama, kad minėta teisės norma iš esmės buvo parengta naujajam Baudžiamajam kodeksui, tačiau toks papildymas buvo reikalingas anksčiau, kadangi tardytojai (šiais laikais – ikiteisminio tyrimo pareigūnai²⁰) dažnai susidurdavo su aplinkybėmis, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, ir nukentėjusysis susitaikydavo, žala būdavo atlyginta, o nukentėjusysis pretenzijų neberekšdavo, tačiau tokios bylos negalėdavo būti nutrauktos, nes tam nebuvo jokio teisinio pagrindo²¹. Pabrėžtina ir šio papildymo svarba tarptautiniu mastu: „Lietuvos įstatymai įtvirtino naują tarptautinę tendenciją, kuriai visokeriopai buvo pritarta Europos Tarybos 1995 m. surengtoje kriminologijos klausimams skirtoje konferencijoje²²“. Todėl nenuostabu, kad toks kodekso papildymas buvo reikšmingas ir Lietuvos mastu – ikiteisminio tyrimo pareigūnai galėjo nutraukti tyrimą tais atvejais, kai jo tęsti nebebuvo prasmės, kadangi nukentėjusysis pretenzijų nebeturi, o pats asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, susitaikęs su nukentėjusiuoju, iš dalies praranda savo pavojingumą.

Pastebėtina, kad laikotarpiu po išsivadavimo iš sovietinės okupacijos iki minėto įstatymo išleidimo, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės buvo taikomas ne pagal šio teisinio instituto tikslus, o verčiau tam, kad būtų mažinamas ikiteisminio tyrimo pareigūnų darbo krūvis²³. Tuo metu nusikalstamumas ypatingai augo, todėl darbo krūvis buvo reikšmingai aukštas ir neretai jo mažinimui buvo pasitelkiamas būtent šis teisinis institutas. Tai pastebėjus, įstatymų leidėjas priėmė kitą pakeitimą – 1991 m. gruodžio 10 dieną

²⁰ Nežinomas autorius (2013). Tardytojas. Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/tardytojas/>.

²¹ PIESLIAKAS, Vytautas (1999). Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 13(5), p. 60, taip pat PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Baudžiamoji Teisė. Pirmoji knyga. *Vadovėlis*. Justitia, 2006, p. 46.

²² Ibidem 21.

²³ PIESLIAKAS, Vytautas (1999). Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 13(5), p. 69.

kompetencija atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės buvo suteikta tik teismui²⁴. Paminėtina, kad toks pakeitimas vėliau buvo apeitas, įtvirtinus ikiteisminio tyrimo teisėjo galimybę tvirtinti prokuroro teikiamus nutarimus atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Bet kuriuo atveju, tai padėjo pakeisti šio teisinio instituto taikymo praktiką bei esmę.

Pažymėtina, kad daugiau ypatingai svarbių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutui pakeitimų ar papildymų iki 2003 m. Baudžiamojo kodekso išleidimo nebuvo daryta. Manytina, kad tokiu būdu siekta pernelyg neapsunkinti Lietuvos baudžiamosios teisinės sistemos tuo metu, ypač kai buvo rengiamas visiškas tuometinio baudžiamojo įstatymo pakeitimas. Trumpai paminėtinas anksčiau minėtų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų, numatytų LTSR BK, likimas. V. Piesliakas taip pat nagrinėjo šį klausimą: „BK 52 str. numatytas atleidimas ir bylos perdavimas draugiškajam teismui tapo sunkiai įvykdomas, nes po 1990 m. draugiškųjų teismų neliko. BK 53 str. numatytas atleidimas ryšium su perdavimu pagal laidavimą taip pat sunkiai įgyvendinamas, nes darbo kolektyvai jau nesirūpino savo narių auklėjimu – juose paprasčiausiai neliko tokių padalinių²⁵“. Todėl nenuostabu, kad naujajame Baudžiamajame kodekse šių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų nėra, išskiriant tai, kad laidavimas tapo atskiru atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindu.

Šio teisinio instituto kilmė turi ypatingą svarbą nagrinėjant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos ypatumus. Todėl, taip išskyrus šio teisinio instituto kilmę bei tam tikrą šių ištakų problematiką, padaroma tam tikra įžanga tolesniam šiuolaikinės šio teisinio instituto problematikos tyrimui.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratą galima bandyti išvesti iš anksčiau tirtos baudžiamosios atsakomybės sąvokos. Pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvokos lingvistinis išdėstymas suponuoja tai, kad asmeniui yra atleidžiama dėl jo padarytos nusikalstamos veikos. Kitaip tariant, toks sampratos formulavimas suponuoja tai, kad valstybė tokiam asmeniui neskiria bausmės, nepasmerkia jo valstybės vardu, o taip pat neskiria teistumo laikotarpio, t.y. baudžiamoji atsakomybė nėra įvykdoma. Tačiau, pažymėtina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ne visada reiškia, kad asmeniui, kuriam taikomas šis institutas, nėra taikoma jokia valstybės prievarta. BK 67 str. 2 d. numato, kad pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, gali būti taikomos baudžiamojo poveikio priemonės, o BK 82 str. 1 d. bei 93 str. 2 d. numato

²⁴ PIESLIAKAS, Vytautas (1999). Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 13(5), p. 69.

²⁵ Ibidem.

auklėjamojo poveikio priemonių skyrimą atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės nepilnamečiams. Taigi, taip sudaroma galimybė atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės skirti į dvi rūšis: „a) taikant baudžiamojo arba auklėjamojo poveikio priemones arba b) netaikant baudžiamojo arba auklėjamojo poveikio priemonių²⁶“.

Kadangi šio teisinio instituto taikymo atveju vis dėl to gali būti taikoma tam tikra valstybės prievarta, taip paneigiant idėją, kad asmenį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės jis nesulaukia jokių teisinių padarinių, būtina išsiaiškinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės vietą Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje. Šio tikslo įgyvendinimui paminėtinas kitas Lietuvos Respublikos baudžiamajame įstatyme įtvirtintas, iš pirmo žvilgsnio gana panašus, institutas – baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės. Taikant šį institutą, asmuo visiškai neatsako pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą, tad šiam asmeniui nėra skiriama bausmė ar baudžiamojo poveikio priemonės, jis nėra pasmerkiamas valstybės vardu ir jokių būdu neturi teistumo – taigi nepasireiškia nė vienas iš baudžiamosios atsakomybės elementų, asmeniui nekyla teisinių padarinių. Paminėtina, kad tokiu atveju veika pripažįstama, kaip nepavojinga, o nesant šio nusikalstamos veikos požymio, ikiteisminis tyrimas nutraukiamas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso²⁷ (toliau – ir BPK) 3 straipsnio 1 dalį (nepadaryta veika, turinti nusikalstamos veikos požymių)²⁸. Sistemiskai vertinant šiuos teisinius institutus bei atsižvelgiant į minėtą baudžiamojo poveikio priemonių reglamentavimą, matyti, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju, priešingai nei taikant atsakomybę šalinančių aplinkybių institutą, asmuo gali atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą, t.y. jam vis dar gali būti taikomos tam tikros Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normos, *inter alia* baudžiamojo poveikio priemonės. Baudžiamosios atsakomybės šalinimo atveju, nustačius kažkurią iš aplinkybių, minimų BK 28 – 35 straipsniuose, Baudžiamasis kodeksas tarsi užverčiamas ir į kitas šio kodekso normas tiesiog nebėra kreipiama dėmesio. Palyginus šiuos teisinius institutus, galima daryti išvadą, kad baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės panaikina nusikalstamos veikos neteisėtumą, taip tarsi įtvirtinant, kad padaryta nusikalstama veika nėra uždrausta, tuo tarpu atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės taikomas, kai padaryta veika vis dar pripažįstama, kaip pavojinga, neteisėta bei baustina. Taigi, taikant baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes, padaręs nusikalstamą veiką asmuo artėja prie

²⁶ ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 31.

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.

²⁸ PIESLIAKAS, Vytautas (2008). *Lietuvos Baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, p. 16.

išteisintojo pozicijos, ko negalima teigti vertinant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės teisinį institutą.

Šio teisinio instituto vertinimas kaip baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma savaime yra problematiškas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos klausimas. Baudžiamosios teisės doktrinoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra neretai laikomas viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų, kartu su bausmės skyrimu bei bausmės vykdymo atidėjimu ar atleidimu nuo bausmės²⁹. Darbo autoriaus manymu, toks priskyrimas, siekiant visapusiško išnagrinėjimo, reikalauja gilesnio išaiškinimo ir įsigilinimo. Siekiant surasti tokio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės priskyrimo prie jos įgyvendinimo formų pamatus, reikėtų paminėti, kad baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimas nereiškia vien bausmės paskyrimo, taip pat, kaip pačios baudžiamosios atsakomybės samprata neapsiriboja vien bausme. Jos įgyvendinimas yra nukreiptas į baudžiamosios atsakomybės tikslų pasiekimą, kurie yra nurodyti BK 41 straipsnyje. Nors šis straipsnis iš esmės kalba apie bausmę ir jos paskirtį, šie tikslai teisės doktrinoje priskiriami ir baudžiamosios atsakomybės tikslams. Šio straipsnio 2 dalyje numatytas teisingumo principo įgyvendinimas, asmenų sulaikymas nuo naujų nusikalstamų veikų padarymo bei nubaudimas, o taip pat ir galimybės daryti naujas nusikalstamas veikas apribojimas ar atėmimas puikiai tinka bendrosios baudžiamosios atsakomybės paskirties vertinimui, nelaikant šio teisinio instituto vien bausme. Šiuo požiūriu, kol kas nebent apsiribojant nuo asmens nubaudimo tikslo, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės taip pat gali tenkinti baudžiamosios atsakomybės tikslus. Taip pasisako ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas (toliau – ir LAT, ir kasacinis teismas) 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2011, sakydamas, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ne tik gali, bet ir turi įgyvendinti baudžiamosios atsakomybės tikslus, t.y. siekti to paties rezultato kaip ir kriminaline bausme³⁰. Todėl, taip paaiškinus šį priskyrimą, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės galėtų turėti tam tikrą pagrindą būti vadinamam šio teisinio instituto įgyvendinimo forma.

Panašią poziciją, tik kitu aspektu, galima rasti ir baudžiamosios teisės vadovėlyje – atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju, konstatavus, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, įgyvendinamas kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos pasmerkimas valstybės vardu³¹. Taip atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės

²⁹ ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 28.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2011.

³¹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, I knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 71.

priskiriamas vienas iš svarbiausių baudžiamosios atsakomybės elementų. Tokiu atveju, atleistam asmeniui *de facto* bausmės skyrimas prilyginamas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimui (taip lyginant ir jų atlikimą), o taip pat ir pripažinus, kad ir šiuo atveju įvyksta asmens pasmerkimas valstybės vardu, lieka vienintelis elementas, kuris netaikomas atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės – teistumas³². Tokiu būdu vertinant šį teisinį institutą, galima būtų daryti išvadą, kad esminis skirtumas tarp baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo jos – teistumo turėjimas ar neturėjimas, o atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės taip pat yra pagrįstai vadinamas baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma.

Tačiau, su pasmerkimo valstybės vardu požymio priskyrimu atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės kai kurie autoriai nesutinka. Pavyzdžiui, J. Bagdžius, straipsnyje „(Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“, teigia, kad „priimant sprendimą atleisti nusikalstama veika įtariamą ar kaltinamą asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl padarytos nusikalstamos veikos atsiradę baudžiamieji teisiniai santykiai yra nutraukiami prieš šį asmenį galutinai „perkeliant“ per esminį baudžiamosios atsakomybės taikymo „slenkstį“ – viešą pasmerkimą valstybės vardu pripažįstant jį kalto³³“. Kiti autoriai atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės yra linkę skirti nuo baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formos pasitelkiant bausmės institutą. Atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės V. Piesliakas aiškina taip: „baudžiamoji atsakomybė galima dviejų atmainų: 1) baudžiamoji atsakomybė paskiriant bausmę ir ją vykdant ir 2) baudžiamoji atsakomybė paskiriant, bet atleidžiant nuo bausmės. Atleidus asmenį nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės taikomos baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės, kurios nėra bausmė³⁴“. Šis autorius neįtraukia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės į baudžiamosios atsakomybės atmainas ir skiria šiuos du teisinius institutus būtent pagal asmeniui sukeltus teisinius padarinius, aiškindamas juos kaip du visiškai skirtingus reiškinius³⁵. Magistro darbo autorius, sprendžiant dėl šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės problematikos, yra labiau linkęs sutikti su ta pozicija, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės vis dėlto yra baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma, tačiau šis teisinis institutas nepasižymi pasmerkimo valstybės vardu elementu. Tačiau, tokiai nuomonei pagrįsti, būtina giliau iširti pasmerkimo

³² BAGDŽIUS, Justinas (2024). (Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė. Patirtis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 361. [interaktyvus] <https://doi:10.15388/LBJT.2024.14>.

³³ Ibidem 32.

³⁴ PIESLIAKAS, Vytautas (2007). Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8(98), p. 8.

³⁵ Ibidem 34.

valstybės vardu pasireiškimo momento bei baudžiamojo poveikio priemonių taikymo problematiką.

Magistro darbe siekiant nuoseklumo, pirmiau aptartina pasmerkimo valstybės vardu problema taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Norint ištirti minėtą baudžiamosios atsakomybės elementą sąsajoje su atleidimu nuo jos, dera iškelti klausimą – ar pripažinus, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, galima sakyti, kad jis pripažintas kaltu ir taip yra pasmerkiamas valstybės vardu? Būtent šis klausimas yra pagrindinė šio teisinio instituto problema, kurią išnagrinėjus lengviau ne tik suprasti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratą bei vietą Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje, bet ir padaryti pagrįstą išvadą dėl šio teisinio instituto laikymo baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma. Minėtas klausimas gali kilti vien paskaičius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų nuostatas, kuriose minima asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sąvoka. Šis žodžių junginys pasirodo visuose bendruosiuose atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrinduose, išskyrus BK 39¹ straipsnį, kuriame naudojama kitokia sąvoka – asmuo, įtariamas padaręs nusikalstamą veiką. Praktikoje galima pastebėti, kad asmuo neretai yra atleidžiamas nuo atsakomybės dar iki teismo proceso, t.y. ikiteisminio tyrimo metu. Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos³⁶ 31 str. 1 d. (nekaltumo prezumpcijos principas) bei 109 str. 1 d. numato, kad asmenį pripažinti kaltu galima tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu o teisingumą vykdyti gali tik teismas. Būtent šis aspektas, kad asmuo turi būti padaręs nusikalstamą veiką ir tik tada gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau asmenį kaltu galima pripažinti tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, sudaro šios problematikos esmę.

Ši problema iš esmės vyrauja atleidžiant asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo metu, kadangi, tai darant teismui, problemų nekyla – teismas turi aukščiau minėtą Konstitucijoje numatytą kompetenciją pripažinti asmenį kaltu įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu bei įstatymo numatyta tvarka, o taip pat turi ir BK nurodytą teisę atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės. Ikiteisminio tyrimo institucijų teisė bei kompetencija tai daryti nėra nurodyta nei Konstitucijoje, nei Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Atkreiptinas dėmesys, kad BK 36 – 40 str. dispozicijose (išskyrus BK 39¹ str.) minima, kad kompetenciją atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės turi tik teismas. Šią gana formalią problemą galima išspręsti įsigilinus į baudžiamajame procese atliekamus veiksmus: „Ikiteisminis tyrimas yra nutraukiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, kuris patvirtina prokuroro priimtą nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33–1014.

nutraukimo ir kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės³⁷. Tokiu atveju galutinį žodį turi teisėjas, todėl toks atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto taikymas ikiteisminio tyrimo stadijoje faktiškai atitinka Konstituciją bei Baudžiamąjį kodeksą. Tad lieka vienintelė problema – kaip tokiu atveju vertinti BK 36 – 40 str. naudojamą žodžių junginį „asmuo, padaręs nusikalstamą veiką“?

Siekiant pabrėžti šios problematikos svarbą, paminėtina, kad ikiteisminio tyrimo stadijoje nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiama ganėtinai dažnai. Toliau pateikiama statistika paremta prokuratūros darbe naudojamos Integruotos Baudžiamojo Proceso Sistemos (IBPS) duomenimis, tačiau, kadangi ši sistema nėra viešai prieinama, toliau bus remiamasi ne vien Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros suteiktais duomenimis, bet ir teisės mokslininkų darbais, kuriuose nurodyta senesnė šiam magistrui darbiui aktuali statistika. G. Švedo straipsnyje „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai“ minima būtent tokia statistika dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejais iki 2023 metų. 2020 metais, bendraisiais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais (BPK 212 str. 3 – 7 punktai) buvo nutraukta 5380 tyrimų, 2021 m. – 4543, 2022 m. – 4842, o 2023 m. – 5075 ikiteisminiai tyrimai³⁸. Pasiteiravus tapačių duomenų Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje, buvo gauta ir šiam magistrui darbiui aktualesnė statistika – 2024 m. buvo nutraukti 4556³⁹, o 2025 – 4457 ikiteisminiai tyrimai⁴⁰. Toliau magistrui darbe aptartini procentiniai duomenys, t.y. kiek iš visų ikiteisminio tyrimo metu nutraukiamų bylų sudaro atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo atvejai, siekiant parodyti šio teisinio instituto taikymo mastą ikiteisminio tyrimo procese. 2020 metais šioje stadijoje iš viso buvo nutrauktos 40503 bylos⁴¹, iš kurių apytiksliai 13,3 procento buvo nutrauktos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, 2021 metais – 31082 bylos⁴², kas sudaro apytiksliai 14,6 procento, 2022 metais – 35165 bylos⁴³, kas

³⁷ BARANSKAITĖ, Agnė (2008). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos. *Jurisprudencija*, 113, p. 67.

³⁸ ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 33.

³⁹ Statistinė informacija gauta Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento vyriausiojo prokuroro padėjėjos Olgos Nebračnajos pagalba, 2026 m. vasario 26 d. pateikus užklausą elektroninio laiško forma.

⁴⁰ Ibidem 39.

⁴¹ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2022-01-10). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/reports/view_item_datasource?id=9541&datasource=66360.

⁴² Ibidem 41.

⁴³ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2024-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/reports/view_item_datasource?id=10846&datasource=91386.

sudaro apytiksliai 13,8 procento, o 2023 metais – 40471 bylos⁴⁴, kas sudaro apytiksliai 12,5 procento. Aptariant naujesnius duomenis, pažymėtina, kad 2024 m. iš viso buvo nutrauktos 39357 bylos⁴⁵, o atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo stadijoje buvo 4556 asmenys, kas sudaro apytiksliai 11,6 procento visų ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejų. 2025 metais ikiteisminio tyrimo stadijoje iš viso buvo nutrauktos 38559 bylos⁴⁶, o atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejai pasitaikė 4457 kartus, kas taip pat apytiksliai sudaro 11,6 procento visų ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejų. Palyginus šias procentines išraiškas, galima pastebėti, kad vyksta šio teisinio instituto taikymo retėjimas. 2021 metais 14,6 procento visų ikiteisminių tyrimų nutraukimo atvejų buvo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo atvejai, o 2025 metais – 11,6 procento, t.y. – pasireiškia sumažėjimas net 3-ais procentais. Nepaisant to, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo stadijoje vis vien yra ganėtinai dažnas reiškinys – kiekvienais metais taip ikiteisminis tyrimas yra nutraukiamas apie 5000 asmenų – todėl nekaltumo prezumpcijos problematika šiuo atveju yra ypatingai aktuali.

Toliau nagrinėjant minėtą pasmerkimo valstybės vardu bei nekaltumo prezumpcijos problematiką, išskirtina A. Baranskaitės pozicija tiriant BK 38 straipsnio formuluotę, kurios pavadinime yra išskirta kaltininko sąvoka: „vietoj formuluotės „asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą“ turėtų būti įtvirtinta formuluotė „asmuo, kaltas padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą“. Tokia formuluotė atitiktų Konstitucijos 31 straipsnio nuostatas...⁴⁷“. Aiškinant šią poziciją, tame pačiame mokslo darbe pateikiami tam tikri neaiškumai: minima, kad sąvokos „kaltas“ bei „padaręs nusikalstamą veiką“ yra netapačios ir nelygiareikšmės⁴⁸, tačiau jos taip pat yra sulyginamos – „nustatyta, jog kaltininką, susitaikiusį su nukentėjusiuoju, nuo baudžiamosios atsakomybės gali atleisti tik teismas. Kartu nustatyta, jog kaltininkas – „asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą“. Taigi kaltininkas – tai asmuo, padaręs atitinkamo sunkumo (kategorijos) nusikalstamą veiką⁴⁹“. Tokia autorės daroma išvada, magistro darbo autoriaus manymu, nėra tiksli. Kaip minėta anksčiau, kalto asmenį

⁴⁴ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2024-01-09). Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10846&datasource=91386.

⁴⁵ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2026-01-09). Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=11941&datasource=113988.

⁴⁶ Ibidem 45.

⁴⁷ BARANSKAITĖ, Agnė (2008). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos. *Jurisprudencija*, 113, p. 69.

⁴⁸ Ibidem 47.

⁴⁹ Ibidem 47.

pripažinti gali tik teismas, tad pradėjus vartoti sąvoką kaltininkas dar neįsiteisėjęs teismo nuosprendžiui gali pagrįstai kilti nekaltumo prezumpcijos pažeidimo galimybė. Minėta straipsnio autorės pozicija, magistro darbo autoriaus manymu, iš esmės remiasi tuo, kad BK 38 str. pavadinime yra įtraukta kaltininko sąvoka, kuri ir suponuoja asmens kaltumą, tačiau straipsnio dispozicijoje ši sąvoka nėra naudojama. Tai vienintelis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, kurio reglamentavime yra minima kokia nors asmens kaltumo forma. Kaltininko sąvoka nerandama jokiuose kituose šio teisinio instituto pagrinduose, o taip pakeitus minėtą straipsnį, kaip siūlo mokslinės publikacijos autorė, galėtų kilti poreikis taip keisti ir kitų pagrindų teises formuluotes.

Teismų praktikoje laikomasi kitokios pozicijos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalgoje Nr. 53 „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių nuosprendžių surašymą, apžvalga (BPK 302–305, 307 straipsniai)“, pabrėžiama tai, kad „atleisdamas asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės teismas rezoliucinėje dalyje nenurodo, kad asmuo pripažįstamas kaltu...“, o „nuosprendis, kuriuo asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ir nutraukiama byla, nėra apkaltinamasis...“⁵⁰. Taip kasacinis teismas užtikrina, kad atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės jis nėra pripažįstamas kaltu, išvengiant galimų Konstitucijos 31 str. 1 dalies pažeidimų. Tai pagrindžia ir atskiroje LAT priimtoje nutartyje formuluojama praktika: „reikia skirti nusikalstamos veikos požymių konstatavimą nuo asmens pripažinimo kaltu nusikalstamos veikos padarymu. Antai, teismui priimant nuosprendį ar nutartį atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 – 40 numatytais pagrindais, konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymas, bet asmuo kaltu nepripažįstamas“⁵¹. Tad teismų praktikoje išaiškinta, kad asmens pripažinimas padariusiu nusikalstamą veiką ir jo pripažinimas kaltu yra du visiškai skirtingi procesiniai reiškiniai, sukeliantys skirtingas pasekmes.

Be visa to, trumpai paminėtina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika šiuo klausimu. EŽTT teigia, kad nusikalstamos veikos sudėties požymių konstatavimas teismo sprendime savaime nėra nekaltumo prezumpcijos reikalavimo pažeidimas, jeigu sprendime vengiama kaltinimui priskiriamų formuluočių⁵². Tokia pozicija dar labiau pagrindžia, kad asmens pripažinimas padariusiu nusikalstamą veiką bei jo pripažinimas kaltu yra skirtingos sąvokos.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. praktikos apžvalgos biuletenis. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių nuosprendžių surašymą, apžvalga (BPK 302–305, 307 straipsniai). *Teismų praktika*, Nr. 53.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2013.

⁵² Peltreau-Villeneuve prieš Šveicariją [EŽTT], Nr. 60101/09, [2014-10-28]. ECLI:CE:ECHR:2014:1028JUD006010109.

J. Bagdžius, jau minėtame straipsnyje analizuodamas šią problematiką, palaiko šią poziciją, teigdamas, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo nėra pripažįstamas kaltu, nutraukiant bylą dar iki šio procesinio veiksmo, todėl jis nėra pasmerkiamas valstybės vardu⁵³. Tačiau, šis autorius taip pat išskiria ir nepriekaištingos reputacijos problematiką, siekiant nustatyti ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Minėtoje publikacijoje minima, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės reiškia nepriekaištingos reputacijos praradimą, taip uždraudžiant tam tikram asmeniui užsiimti tam tikra veikla, kuri to reikalauja⁵⁴. Tokiu atveju akivaizdu, kad asmeniui, kuriam nepriekaištingos reputacijos požymis yra aktualus, yra sukeliama teisiniai padariniai dėl jo padarytos nusikalstamos veikos ir taip pasiekiami baudžiamosios atsakomybės tikslai. Pažvelgus į šią problematiką, aktualia tampa ir toliau trumpai nagrinėtina baudžiamojo poveikio priemonių (tokių, kaip draudimas užsiimti tam tikra veikla bei kt.) taikymo, naudojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, problematika.

Kaip minėta anksčiau, atsižvelgus į aktualų reglamentavimą, teismas, atleisdamas asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, neprivalo skirti baudžiamojo poveikio priemonių. Tačiau teismų praktikoje yra laikomasi kitokios nuomonės. Kasacinio teismo 2015 m. vasario 10 dienos nutartimi yra išaiškinama, kad netinkamu baudžiamojo įstatymo taikymu gali būti pripažintas ir toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nėra skiriamos jokios baudžiamojo poveikio priemonės arba skiriamos, atsižvelgus į nusikalstamos veikos esmę bei kitus požymius, neteisingos baudžiamojo poveikio priemonės⁵⁵. Taigi, teismams iš esmės nėra paliekama galimybė neskirti baudžiamojo poveikio priemonių, kadangi taip rizikuojama teisės pažeidimu. Tad, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neskiriant baudžiamojo poveikio priemonių išlieka, iš esmės, tik teoriniu lygmeniu. Tokia LAT suformuluota teismų praktika, manytina, yra teisinga, tačiau taip pat gali būti kritikuojama. Įstatymų leidėjas tokią galimybę numatė ne be priežasties, galbūt tikėdamasis, kad pasitaikys atveju, kai baudžiamosios atsakomybės tikslams pasiekti neliks būtinumo skirti baudžiamojo poveikio priemonių, kam tokia LAT praktika užkerta kelią. Tačiau, atsižvelgiant į jau minėtą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės problematiką, šiuos tikslus, nesukeliant asmeniui tam tikrų teisinių padarinių, yra ypatingai sunku pasiekti, kadangi tokiu atveju, jei asmeniui yra neaktuali nepriekaištinga reputacija, šis asmuo

⁵³ BAGDŽIUS, Justinas (2024). (Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė. Patirtis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 363 - 364 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.15388/LBJT.2024.14>.

⁵⁴ Ibidem, p. 364.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–86-895/2015.

faktiškai yra lygus išteisintajam. Jis neturi teistumo, neatlieka jokios bausmės, taip išvengiant teisinių padarinių, ir taip pat nėra pasmerkiamas valstybės vardu. Todėl, teigtina, kad ši teismų praktika vis dėlto yra teisingas požiūris į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą.

Apibendrinęs minėtą problematiką, J. Bagdžius daro išvadą, kad „jeigu atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui teismas nepaskirtų baudžiamojo poveikio priemonių ir asmeniui nėra aktualus teisinis nepriekaištingos reputacijos statusas, būtų galima kalbėti, kad atleistam nuo atsakomybės asmeniui atsakomybė nebūtų realizuojama, bet priešingai būtų tuo atveju, jei teismas laikytų, kad tokiam asmeniui reikėtų patirti prievartinę valstybės reakciją į jo padarytą nusikalstamą veiką baudžiamojo poveikio priemonių forma⁵⁶“. Tokiu atveju, tenka pripažinti, kad asmeniui skiriant baudžiamojo poveikio priemones, ką praktikoje teismas, atsižvelgiant į minėtą LAT praktiką, turėtų daryti beveik kiekvienu atveju, o taip pat ir kai asmeniui yra svarbus nepriekaištingos reputacijos aspektas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra pripažintinas baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma. Taip taikant šį teisinį institutą yra tenkinami baudžiamosios atsakomybės tikslai, kas ir yra jos įgyvendinimo esmė.

Taigi, faktiškai atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės bendraisiais pagrindais yra baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma, net ir tada, kai teoriškai šis teisinis institutas nepasižymi nei vienu baudžiamosios atsakomybės elementu – juo yra pasiekiami baudžiamosios atsakomybės tikslai ir, tuo pačiu, ji įgyvendinama. Kadangi asmuo, atleidžiant jį nuo baudžiamosios atsakomybės, nėra pripažįstamas kaltu, nekaltumo prezumpcija nėra pažeidžiama, o taip pat netaikomas ir pasmerkimas valstybės vardu.

Kadangi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai yra nurodyti ir Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje, paminėtinas ir jų vertinimas šiuo klausimu. Šiuose pagrinduose ne visada minima asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sąvoka (kaip BK 114 str. 3 dalies dispozicijoje), todėl taikant tam tikrus specialiuosius pagrindus nėra būtina nustatyti nusikalstamos veikos padarymą, kuomet atsikratoma minėta nekaltumo prezumpcijos problematika. Taip pat paminėtina, kad šiais atvejais, kadangi asmuo nėra pripažįstamas padariusiu nusikalstamą veiką, nėra numatyta galimybė tokiam asmeniui skirti baudžiamojo poveikio priemonių, atsižvelgiant į tai, kad pagal BK 2 str. 4 d., asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik kai jo padaryta veika atitinka Baudžiamajame kodekse numatytus nusikalstamos veikos požymius. Nenustačius, kad asmuo padarė

⁵⁶ BAGDŽIUS, Justinas (2024). (Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė. Patirtis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 366. [interaktyvus] <https://doi:10.15388/LBJT.2024.14>.

nusikalstamą veiką, nelieta pagrindo taikyti baudžiamąjį įstatymą, o *inter alia* – ir baudžiamojo poveikio priemonės. Taigi, tokiam asmeniui nekyla jokių teisinių padarinių ir abejotina, ar taip yra pasiekiami baudžiamosios atsakomybės tikslai, t.y. ar ji yra įgyvendinama. J. Bagdžius teigia, kad būtent šie pagrindai yra tikroji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės forma – asmeniui yra tiesiog dovanojama⁵⁷. Tokia pozicija iš esmės suprantama, kadangi asmuo nesulaukia jokių teisinių padarinių, o tokie atvejai atitinka ir šio teisinio instituto pavadinimą – asmeniui iš tikro atleidžiama už jo padarytą nusikalstamą veiką. Teigtina, kad, taikant taip numatytus specialiuosius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, baudžiamoji atsakomybė nėra realizuojama. Paminėtini ir tokie specialieji pagrindai, kurių dispozicijose numatytas momentas, iki kada turi pasireikšti tokio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos – iki asmens pripažinimo įtariamuoju (BK 118 str. 3 d., 119 str. 3 ir 4 dalys ir t.t.). Taigi, tokiu atveju būtų galima manyti, kad atleidžiamam asmeniui teoriškai net nėra iškeliami baudžiamoji byla. Derėtų paminėti, kad taikant šiuos pagrindus būtina nustatyti tai, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, kas suponuoja, jog ikiteisminis tyrimas turi būti pradėtas vien šio fakto nustatymui. Pastebėtina, kad egzistuoja ir kiti specialieji pagrindai, kurių dispozicijose vis dėlto įtvirtintas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, požymis (kaip BK 182¹ str. 2 d. ir t.t.). Tokie pagrindai priartėja prie bendrųjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų, kadangi ir šių pagrindų taikymo atveju būtina nustatyti tai, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, tačiau net ir jų taikymo atveju, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo galimybė nėra numatyta. Vertinant specialiuosius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus kartu su bendraisiais pagrindais, pažymėtina, kad specialieji pagrindai ypatingai skiriasi nuo bendrųjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų ir abejotina, kad tokie teisės institutai turėtų būti sutapatinami ir bendrai vadinami atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės.

Įvertinus šią problematiką, galima daryti išvadą, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra dviprasmiškas. Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės bendraisiais pagrindais bei skiriant baudžiamojo poveikio priemones, kas yra įprasta teismų praktikoje, tuo pačiu yra įgyvendinami baudžiamosios atsakomybės tikslai, tačiau taikant specialiuosius pagrindus, baudžiamoji atsakomybė nepasireiškia, taip tokiam atleidimui priartėjant ir beveik sutampant su anksčiau aptartu baudžiamosios atsakomybės šalinimo institutu. J. Bagdžius teigia, kad tokia šio teisinio instituto problematika gali kilti iš to, kad

⁵⁷ BAGDŽIUS, Justinas (2024). (Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė. Patirtis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 368. [interaktyvus] <https://doi:10.15388/LBJT.2024.14>.

atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvoka, buvo formaliai perkelta į naująjį Baudžiamąjį kodeksą⁵⁸. Kaip minėta anksčiau, po 1990 metų, Lietuvoje vis dar buvo taikytas LTSR baudžiamasis kodeksas, o po to atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvoka buvo palikta ir naujajame Baudžiamajame kodekse, tad toks problematikos kilmės aiškinimas yra pagrįstas. Darbo autoriaus manymu, šios dvi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formos, kurios skiriasi baudžiamosios atsakomybės realizavimo aspektu, turėtų būti išskirtos ir neturėtų patekti į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sferą kartu. Specialiuosius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, esant tokiems esminiams skirtumams, derėtų pilnai atskirti nuo bendrųjų šio teisinio instituto pagrindų, ką *inter alia* būtų galima padaryti juos vadinant kitaip – priskiriant juos prie anksčiau minėtų baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių.

Paminėjus kelis šios problematikos sprendimo kelius, įvairių teisės mokslininkų nuomones bei teismų praktiką, siekta parodyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto neužtikrintą vietą Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje bei atskleisti jo sampratos ypatumus, taip suteikiant galimybę toliau nagrinėti šio teisinio instituto sudaromą sistemą bei atskirų jos pagrindų funkcijas. Būtent tai toliau ir bus atliekama II-oje šio magistro darbo dalyje.

⁵⁸ BAGDŽIUS, Justinas (2024). (Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė. Patirtis ir ateitis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 370. [interaktyvus] <https://doi:10.15388/LBJT.2024.14>.

2. ATSKIRŲ ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS RŪŠIŲ FUNKCIJOS PROBLEMATIKA

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ne visada yra suprantamas, kaip atskira baudžiamosios teisės sistema. Šio teisinio instituto pagrindai baudžiamajame įstatyme išdėstyti ganėtinai netvarkingai – be Baudžiamojo kodekso VI skyriuje numatytų rūšių, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės aptinkamas kituose bendrosios dalies straipsniuose, o taip pat ir specialiojoje dalyje. Pirmoje magistro darbo dalyje nagrinėta šio teisinio instituto sampratos problematika parodo, kad teisės doktrinoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pasireiškia įvairiais jo rūšių skirstymo pagrindais, *inter alia* skiriant šiuos pagrindus į tikruosius bei fiktyviuosius, taip tarsi paneigiant, kad šis teisinis institutas gali turėti sistemą. Be visa to, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pasireiškia ir baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo dviprasmiškumu. Tačiau, akcentuotina, kad šio teisinio instituto sistema negali būti atskleidžiama per baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimą ar baudžiamosios atsakomybės tikslus. Kadangi šie tikslai privalo būti įgyvendinami atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės iš esmės visais atvejais, jie savaime nesudaro pagrindo šio teisinio instituto vadinti, kaip turinčio sistemą, kadangi tokiu atveju nelieka galimybės šiuos pagrindus klasifikuoti. Taip pat, baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimas taikant atleidimą nuo jos savaime yra per daug problematiškas, kad tokiu požymiu būtų galima remtis sudarant tokios sistemos atskiras grupes.

Neabejotina, kad bendrieji šio teisinio instituto pagrindai vykdo baudžiamosios teisės funkcijas, tokias, kaip apsauginę, represinę bei prevencinę, tačiau vargu ar tokias funkcijas atlieka specialieji pagrindai. Kaip minėta anksčiau, specialiųjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų taikymo atveju nėra skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės (taip visiškai nepašalinant, bet sumenkinant represinę bei prevencinę baudžiamosios teisės funkcijas), o pats asmuo artėja prie išteisintojo pozicijos. Bet kuriuo atveju, kiekvienas pagrindas iš esmės atlieka tapačias baudžiamosios teisės funkcijas, o tam tikri skirtumai išskiriami tik tada, kai šiuos pagrindus pradedama skirti į bendruosius bei specialiuosius, kas parodo tik kaip šie pagrindai numatyti baudžiamajame įstatyme.

Paminėtina, kad teisės doktrinoje, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys, be anksčiau minėtų klasifikavimo pagrindų, yra skirstomos į besąlygines ir sąlygines. Besąlyginis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai toks atleidimas, kuris negali būti panaikintas, o už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, net jei padaro naują nusikalstamą veiką (BK 36, 37, 39 str. ir

kt.)⁵⁹. Sąlyginis atleidimas pasižymi priešingu požymiu – nevykdant įstatyme numatytų reikalavimų, asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas ir įvykdoma baudžiamoji atsakomybė už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką⁶⁰. Tačiau, toks klasifikavimas neparodo šio teisinio instituto sistematiškumo, o iš visų pagrindų išskiria, iš esmės, tik tris pagrindus – BK 38, 39² ir 40 str. Taip pat, toks klasifikavimas visiškai atskiria šiuos pagrindus, taip pašalinant galimas sąsajas tarp jų, kurios būtinos, siekiant teigti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės sudaro atskirą sistemą Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Pabrėžtina, kad teisės doktrinoje teisės normų rinkinį galima vadinti, kaip turinčiu sistemą tik tada, kai šios normos yra tarpusavyje susijusios bei suderintos⁶¹. Būtent todėl magistro darbo autorius siūlo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus skirti pagal pačių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų vykdomas funkcijas. Kitaip tariant, būtina atsižvelgti į konkrečių pagrindų paskirtį bei specifinius tikslus ir, be visa to, kada jie yra taikomi, siekiant parodyti jų sąsajas, panašumus bei, tuo pačiu, esminius skirtumus. Panagrinėjus šio teisinio instituto pagrindus, galima iškelti tam tikrą hipotezę, kad kai kurie jų yra tam tikrais požymiais susiję su vienu iš esminių nusikalstamos veikos ar asmens požymiu – pavojingumu, kiti – su tam tikromis kaltininko savybėmis, dar kiti – su valstybės siekiu išaiškinti kaip įmanoma daugiau nusikalstamų veikų, taip užtikrinant baudžiamojo įstatymo apsauginę funkciją didesniu mastu, nei konkreti veika, o likusieji pagrindai pasireiškia per pirminį teisinį santykį tarp kaltininko bei nukentėjusiojo.

Paminėtina, kad skirstant pagrindus į tokias grupes, galima pastebėti galimybę kai kuriuos pagrindus priskirti kelioms grupėms (pavyzdžiui, BK 39 str. numatytas pagrindas yra nulemtas lengvinančių aplinkybių buvimu, kurios pasižymi ir specifinėmis veikos, ir kaltininko pavojingumo savybėmis), o toks jų hibridiškumas, priešingai, nei galėtų atrodyti, nepanaikina sistemos egzistavimo galimybės, o kaip tik padeda parodyti sąsajas tarp minėtų keturių grupių. Pasiteisinus šiai hipotezei, į šias grupes galėtų patekti visi Baudžiamajame kodekse numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, įskaitant ir atvejus, kurie nepriskirti BK VI ar X skyriui, o taip pat ir specialiajai daliai. Tokie pagrindai – asmens ribotas pakaltinamumas (BK 18 str. 2 d.), jo nugirdymas ir/ar apsvaiginimas prieš

⁵⁹ PIESLIAKAS, Vytautas (2008). *Lietuvos Baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, p. 352.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, I knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 28.

jo valią (BK 19 str. 2 d.) bei teisės doktrinoje atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės laikomas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pagrindas (BK 95 str.)⁶².

Išskyrus šias keturias grupes, toliau aptartini tam tikri konkretūs pagrindai, kurie, iš pirmo žvilgsnio, turėtų patekti į jas. Pradedant nuo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų, kai atleidžiama dėl mažesnio pavojingumo, į šią grupę derėtų priskirti pavojingumo praradimo (BK 36 str.) bei mažareikšmiškumo (BK 37 str.) pagrindus. Be visa to, į šią grupę galima priskirti ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties (BK 95 str.) pagrindą, kadangi tokiu atveju, praėjus daug laiko po veikos padarymo, ji savaime praranda savo pavojingumą. Visi šie pagrindai pasižymi tam tikrais padarytos veikos ypatumais, o ypač – jos pavojingumu, dėl ko manytina, kad jie priskirtini šiai grupei.

Toliau išskirtina grupė – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai atleidžiama dėl kaltininko savybių bei požymių. Į šią grupę galėtų patekti nemažai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų: lengvinančių aplinkybių (BK 39 str.), laidavimo (BK 40 str.) bendrieji pagrindai, o taip pat ir riboto pakaltinamumo (BK 18 str. 2 d.) bei nugirdymo prieš asmens valią (BK 19 str. 2 d.) pagrindai. Pastarasis pagrindas galėtų pasireikšti ir mažesnio pavojingumo grupėje, kadangi manytina, jog nugirdytas prieš jo valią ir padaręs nusikalstamą veiką asmuo nėra toks pavojingas, kaip asmuo, vartojantis psichotropines medžiagas sava valia ir, to paveiktas, darantis nusikalstamas veikas. Šiuo aspektu, šis pagrindas pasireikštų hibridiškumu – priklausytų kelioms grupėms vienu metu. Taip pat paminėtinas ir nepilnamečio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas – BK 93 straipsnyje yra nurodyti trys atskiri šio teisinio instituto taikymo pagrindai nepilnamečiams, o du iš jų yra neatsiejamai susiję su nepilnamečio kaltininko savybėmis: jo ribotu pakaltinamumu arba gailėjimusi padarius nusikalstamą veiką. Taip pat svarbūs šiuo aspektu yra ir specialieji pagrindai, kai asmuo savanoriškai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką ir nutaria jos nebetęsti (BK 259 str. 3 d., 260¹ str. 7 d. ir kt.) ir užsieniečio valstybės sienos perėjimas, siekiant prieglobsčio teisės (BK 291 str. 2 ir 3 d.).

Kita grupė, kurią būtina paminėti, yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai atleidžiama dėl valstybės noro išaiškinti kuo daugiau nusikalstamų veikų. Į šią grupę patenka asmens pagalba atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas (BK 39¹ str.), pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 39² str.) bei likusi grupė specialiųjų pagrindų, taikoma tada, kai asmuo savanoriškai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką bei padeda išaiškinti kitus

⁶² ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 31.

nusikalstamos veikos dalyvius (BK 119 str. 3 – 4 d. ir t.t.), o taip pat ir grupę specialiųjų pagrindų, kurie įtvirtina atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės jei nusikalstamos veikos buvo padarytos tiesiogiai dėl prieš šį asmenį daromos nusikalstamos veikos, kai asmuo buvo verčiamas jas daryti (BK 147 str. 3 d., 147¹ str. 3 d. ir t.t.), kadangi taip šis asmuo skatinamas pranešti apie prieš jį daromą nusikalstamą veiką. Pažymėtina, kad, panašiai, kaip ir asmens nugirdymo prieš jo valią atveju, šis pagrindas suponuoja ir mažesnio pavojingumo aspektą – nusikalstamos veikos buvo padarytos iš esmės dėl kitų asmenų poveikio. Taip išskiriamas dar vienas, hibridinis, požymis, kuris parodo tokios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos sąsajas tarp išskirtų grupių.

Paskutinė, tačiau taip pat svarbi grupė, yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai atleidžiama dėl kaltininko santykio su nukentėjusiuoju ypatybių. Šioje grupėje pasireiškia likusieji pagrindai – asmens, padariusio nusikalstamą veiką, susitaikymas su nukentėjusiuoju (BK 38 str.) bei nepilnamečio atsiprašymas (BK 93 str. 1 d. 1 p.).

Pastebėtina, kad kai kurie specialieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, šiuo galimo klasifikavimo aspektu, taptų sudėtiniais. Pavyzdžiui, BK 226 str. 6 d. ir 227 str. 6 d. numatyti atleidimo pagrindai apima ir asmens vertimą daryti nusikalstamą veiką, ir jo savanorišką prisipažinimą padarius nusikalstamą veiką. Taip šie pagrindai atsiranda keliose grupėse – kai atleidžiama dėl veikos požymių ir kai atleidžiama dėl kaltininko požymių. Nei vienas iš šių požymių nedominuoja veikos dispozicijoje, abi sąlygos turi pasireikšti norint taikyti šiuos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus. Tad, šie pagrindai, nors ir užimtų tarpinę vietą tarp šių grupių, vis tiek patektų į šią klasifikaciją, taip suponuojant gilesnę šio teisinio instituto sistemą.

Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į didelį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų kiekį, toliau į grupes bus skirstomi ir nagrinėjami tik bendrieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai (BK 36 – 40 str.).

Taigi, iškeliant minėtą hipotezę, buvo išskirtos keturios grupės: pavojingumas, kaltininko savybės, jo santykis su nukentėjusiuoju bei valstybės siekis išaiškinti kuo daugiau nusikalstamų veikų. Aukščiau minėtas skirstymas darytas tik apžvelgus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus formaliai – BK 36 ir 37 str. abu tiesiogiai yra nukreipti į veikos pavojingumą, BK 38 str. yra vienintelis bendrasis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, kurio vykdymui turi įtakos nukentėjusiojo veiksmai, BK 39 ir 40 str. iš esmės aptaria tam tikras kaltininko savybes, o BK 39¹ ir 39² str. turi sąsajų su kitos veikos ar kitų asmenų, padariusių veiką, nustatymu. Tačiau, norint pagrįsti tokią pagrindų skirstymo hipotezę, o taip pat ir rasti tokios sistemos sudarymo

pagrindą, būtina įsigilinti į tikrąsias šių pagrindų funkcijas ne tik reglamentavimo, bet ir jų taikymo aspektu. Pastebėtina, kad kai kurių pagrindų dispozicijos sudaro galimybę šiuos pagrindus priskirti ir kitoms grupėms (pavyzdžiui, BK 36 str. nustato ir asmens pavojingumo praradimą. Tai priartintų šį pagrindą ir prie kaltininko savybių grupės). Siekiant išnagrinėti pasiūlytą sistemą, būtina aptarti tokius atvejus bei, išskiriant tikrąsias tokių pagrindų funkcijas, nuspręsti, kokiose grupėse tokie pagrindai turėtų vyrauti.

Būtent ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos problematika ir bus nagrinėjama šiame magistro darbe. Pabrėžtina, kad nagrinėjant šiuos teisinius institutus darbe nebus aptariamos pavienės pagrindų sąlygos ar jų taikymo problematika, nebent tai ypatingai aktualu pagrindinės ir tikrosios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo funkcijos atskleidimui.

Pradedant minėtą problematikos tyrimą, verta aptarti paprastesnes problemas, kaip BK 36 str. vieta šioje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemoje. Kaip minėta anksčiau, šis pagrindas priskirtinas požymių, susijusių su pavojingumu, grupei. Šio pagrindo dispozicija jau ir taip mini pavojingumą, tad gali atrodyti, kad šis priskyrimas yra savaime aiškus. Atsižvelgiant į tai, kad pavojingumas yra esminis šios grupės požymis, dera trumpai aptarti, kaip pavojingumas yra suprantamas teisės doktrinoje. Štai V. Piesliakas teigia, kad žmogaus elgesio pavojingumas yra pirmas nusikalstamos veikos požymis, veikos kriminalizavimo prielaida, o taip pat ir kelrodis įstatymų leidėjui priimant sprendimus – nepavojingi poelgiai negali būti pripažįstami nusikalstamais⁶³. Šis požymis paaiškina veikos esmę – dėl ko žmogaus poelgis visuomenėje netoleruojamas⁶⁴. Tad, iš esmės, teisės doktrinoje pavojingumas yra siejamas su pačia nusikalstama veika ir būtent jos požymiais. Pabrėžtina, kad tokiu atveju šis požymis tampa ypatingai svarbiu, nagrinėjant ne tik šį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindą, bet ir likusius.

Pabrėžus, kad pavojingumas yra neatsiejama nusikalstamos veikos dalis, akcentuotina, jog BK 36 str. dispozicijoje yra numatyta galimybė, kad pavojingumą gali prarasti ne tik nusikalstama veika, bet ir asmuo, padaręs šią nusikalstamą veiką. Taip pavojingumo požymis priskiriamas ne tik nusikalstamai veikai, bet ir jos subjektui. Paminėtina, kad siūlytoje sistemoje aptinkama ir grupė pagrindų, kurie yra susiję būtent su veiką padariusio asmens savybėmis. Tad natūralu, kad tokiu atveju kyla keli klausimai – kaip asmuo gali prarasti savo pavojingumą ir ar tokiu atveju tikrai šis pagrindas priskirtinas šiai grupei, o ne grupei pagrindų, susijusių su kaltininko ypatumais?

⁶³ PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos Baudžiamoji Teisė. Pirmoji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, p. 117.

⁶⁴ Ibidem.

Norint atskleisti šios problemos esmę, būtina trumpai aptarti, kaip pačios nusikalstamos veikos pavojingumo praradimas pasireiškia teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apie tai pasisakė, *inter alia*, 2023 metų rugsėjo 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje 2K-197-648/2023⁶⁵. Teismas pabrėžė, kad aplinkybių pasikeitimai turi būti ypatingai reikšmingi ne tik šalies regionams, bet ir pačiai valstybei, įvykti nepriklausomai nuo kaltininko valios, o pats pavojingumo praradimas turėtų būti toks, kad pavojingumą prarastų ne tik konkreti nusikalstama veika, bet ir kitos tos pačios rūšies nusikalstamos veikos. Be visa to, teismas akcentavo ir laiko momentą – aplinkybės turi pasikeisti, taip veikai prarandant pavojingumą, po nusikalstamos veikos padarymo momento ir, kaip minima BK 36 straipsnio reglamentavime, iki bylos nagrinėjimo teisme. Šiame teismo išaiškinime aptariamas būtent nusikalstamos veikos pavojingumo praradimas. Tačiau vargu, ar tokie patys teiginiai gali būti naudojami taikant šį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindą dėl asmens pavojingumo praradimo.

Pažymėtina, kad BK 36 str. dispozicijoje minimas asmuo, kadangi reglamentavime nenumatyta kitaip, gali būti ne tik fizinis, bet ir juridinis. Būtent šis požymis padeda geriau suprasti, kaip tam tikras asmuo gali prarasti savo pavojingumą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje 2K-7-84/2012⁶⁶ atleido juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Kasacinis teismas išaiškino, kad juridinio asmens atsakomybė yra išvestinė iš fizinių asmenų atsakomybės, tad būtina atsižvelgti į nusikalstamos veikos ryšį su pačiu juridiniu asmeniu. Šioje byloje juridinio asmens savininkai bei vadovybė pasikeitė po nusikalstamos veikos padarymo, o pats juridinis asmuo buvo ne likviduotas, o pertvarkytas. Būtent tai nulėmė teismo sprendimą atleisti šį juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kadangi nauja vadovybė pakeitė juridinio asmens veiklos politiką taip, kad nebūtų sudarytos prielaidos bendrovei veikti nusikalstamai. Vertinant šį sprendimą, paminėtina ir tai, kad toks pertvarkymas nebuvo nulemtas nusikalstamos veikos padarymo. Taigi, akivaizdu, kad toks juridinio asmens pertvarkymas ir pasikeitimas užtikrina juridinio asmens pavojingumo praradimą, o taip pat ir sudarė tinkamas sąlygas šiam juridiniam asmeniui būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, taikant šį pagrindą.

Tai paminėjus, būtina įsigilinti ir į tai, kaip šiuo pagrindu yra atleidžiamas fizinis asmuo. Byloje 2K-480/2008⁶⁷, kasacinis teismas pasisakė, kad asmens pavojingumą rodančios aplinkybės gali pasikeisti dėl objektyvių priežasčių bei dėl paties kaltininko veiksmų, o „teigiamas kaltininko elgesys, susijęs su nusikalstama veika (nuoširdus

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-648/2023.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2008.

gailestis, žalos atlyginimas, susitaikymas su nukentėjusiuoju), negali būti vertinamas kaip aplinkybių pasikeitimas. Asmuo tampa nepavojingas pasikeitus aplinkybėms dėl to, kad pašalinamos iki nusikalstamos veikos padarymo buvusios sąlygos, o naujos sąlygos teigiamai veikia šį asmenį⁶⁸. Taigi, kai kaltininkas jaučia nuoširdų gailestį, susitaiko su nukentėjusiuoju, atlygina jam žalą ar prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, iki nusikalstamo įvykio buvusios sąlygos nepasikeičia ir nėra aplinkybių pasikeitimo, kuris, be paties pavojingumo sumažėjimo, yra esminė BK 36 str. taikymo sąlyga. Siekiant atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl jo paties pavojingumo praradimo, būtina nustatyti tai, kad nusikalstamos veikos padarymui įtaką dariusios sąlygos nebeegzistuoja, o naujos sąlygos sudaro galimybę manyti, kad asmuo, dėl šių aplinkybių pokyčio, nebedarys naujų nusikalstamų veikų.

Taigi, apžvelgus minėtas kasacinio teismo nutartis, darytina išvada, kad nusikalstamos veikos ir asmens pavojingumo praradimas yra iš dalies skirtingi institutai, kuriems netaikomos tapačios sąlygos. Asmens pavojingumo praradimas sietinas su konkrečiomis aplinkybėmis, kurios pasikeičia po nusikalstamos veikos padarymo bei gali būti ne vien objektyvios, bet ir subjektyvios. Nusikalstamai veikai praradus pavojingumą, veika tampa nepavojinga visos valstybės mastu, o toks aplinkybių pasikeitimas yra objektyvus ir nėra paveiktas kaltininko. Tačiau, abu atvejai pasižymi tokiu aplinkybių pasikeitimu, kas, iš esmės nulemia šio pavojingumo praradimą. Taigi, išsiaiškinus kaip asmuo gali prarasti savo pavojingumą, derėtų nuspręsti, kurioje grupėje šis pagrindas turėtų gyvuoti.

Šiam pagrindui pasižymint ir kaltininko savybėms, ir pavojingumui, gali atrodyti, kad bent šiuo aspektu jis turi hibridinių savybių. Tačiau, šiuo atveju, dominuojantis požymis yra būtent pavojingumas. Kaip minėta anksčiau, kad veika būtų pripažįstama, kaip nusikalstama, ji turi būti pavojinga⁶⁹. Kitaip tariant, asmens elgesį visuomenė turi vertinti, kaip nepriimtina ir prieštaraujanti tam tikroms visuomenės normoms. Tai yra pagrindinis nusikalstamos veikos požymis, be kurio baudžiamoji teisė neturėtų pagrindo egzistuoti. Be visa to, siekiant taikyti BK 36 str., teismas ieško aplinkybių pasikeitimo vertinant ar asmuo (o taip pat ir veika) prarado pavojingumą, taip išskiriant šį pagrindą nuo kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų, o ypač – nuo BK 39 ir 40 str., prieš tai priskirtų prie su kaltininko savybėmis susijusių pagrindų, kurie, nors ir suponuodami asmens mažesnę pavojingumą, suteikia galimybę atleisti tokį asmenį dėl kitų aplinkybių (vien asmens

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2008.

⁶⁹ PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos Baudžiamoji Teisė. Pirmoji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, p. 117.

mažesnio pavojingumo tokiais atvejais neužtenka). Todėl veikos pavojingumas yra ypatingai ryškus šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo požymis, o tokios veikos pavojingumo praradimas ir atleidimas dėl to – jo funkcija. Atsižvelgiant į šiuos BK 36 str. aspektus, teigtina, kad šis pagrindas, kartu su BK 37 str., privalo būti išskiriamas į atskirą grupę, neįterpiant jo tarp kitų pagrindų, kurie yra susiję su kaltininko savybėmis.

Padarius tokią išvadą, pabrėžtina, kad jokių būdu negalima teigti, jog asmens pavojingumo praradimas ir jo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu, yra antraeilis ir neatlieka panašios funkcijos. Kaip minėta anksčiau, teismai tokius atvejus griežtai atskiria nuo kitų, teigdami, kad pavojingumas turi būti prarastas pasikeitus tam tikroms aplinkybėms. Būtent todėl, išskiriant minėtą keturnarę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemą, pavojingumas privalo turėti atskirą grupę, nelaikant to vien nusikalstamos veikos požymiu. Galų gale, siekiant taikyti BK 36 str. bei vertinant asmenį arba veiką, esminis vertinamasis požymis yra šių elementų pavojingumas, o pagrindinė BK 36 str. funkcija, atsižvelgiant į minėtą teismų praktiką, yra atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika tampa mažiau pavojinga arba nepavojinga, o toks pavojingumo praradimas įvyksta pasikeitus tam tikroms aplinkybėms. Kaip minėta anksčiau, Lietuvos Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad šis pagrindas, taikant jį asmens pavojingumo praradimo aspektu, visiškai skiriasi nuo kitų, susijusių su asmens asmenybe ar elgesiu po nusikalstamos veikos. Taigi, priskiriant atvejus, kai asmuo prarado pavojingumą prie grupės pagrindų, susijusių su kaltininko savybėmis, į tą pačią grupę būtų priskiriami atvejai, kurie susiję tik tuo, kad yra tiriami tam tikri kaltinamo asmens požymiai. Toks pagrindų suskirstymas be abejonės galėtų būti laikomas paviršutinišku ir neatitinkančiu tokios sistemos išdėstymo esmės – suskirstyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus pagal jų funkciją.

Išaiškinus kodėl pavojingumas privalo būti atskirtas nuo kitų kaltininko savybių, būtina trumpai aptarti ir BK 37 str. įterpimą į šią grupę. Praktikoje mažareikšmiškumo pagrindas iš esmės pripažintinas, kaip veikos mažo pavojingumo ypatybė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare galima rasti ir vieną iš esminių šių pagrindų (BK 36 ir 37 str.) skirtumų – BK 37 str. atveju, veika jau jos padarymo metu yra vertintina, kaip mažareikšmė, o BK 36 str. taikymo atveju, veikos pavojingumas sumažėja po jos padarymo momento, o veiką vykdant ji vis dar buvo pavojinga ir baustina⁷⁰. Taigi, mažareikšmiškumo pagrindu atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, esminis,

⁷⁰ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir kt. (2004). *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 229.

tokį atleidimą nulemiantis, požymis yra mažas veikos pavojingumas, o minėti du pagrindai, *inter alia* skiriasi mažesnio pavojingumo pasireiškimo momentu. Būtent todėl šie pagrindai privalo koegzistuoti vienoje grupėje.

Šios grupės funkcijos esminė idėja iš esmės pasireiškia baudžiamojoje teisėje taikomo *ultima ratio* principo kontekste. Lietuvos Aukščiausiasis teismas praktikoje šį principą apibūdina taip: „šios rūšies atsakomybei esant ne vienintelei poveikio priemonei teisės pažeidėjui galimų pritaikyti teisinės atsakomybės formų sistemoje, svarbu nustatyti, ar konkreti kaltininko veika išties yra pasiekusi tokį pavojingumo laipsnį, kad, vertinant šią veiką pagal protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatas, būtų pagrįstas baudžiamosios teisės priemonių taikymas⁷¹“. Panašiai pasireiškia ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 ar 37 str. nuostatas – vertinama ar padaryta veika, ar pats asmuo, yra tokie pavojingi, kad jų kaltininkų perauklėjimui būtų reikalingas visiškas baudžiamojo įstatymo taikymas, taip skiriant baudžiamąją atsakomybę. Mažesnis pavojingumas gali pasireikšti jau veikos padarymo momentu arba pasikeitus tam tikroms aplinkybėms, tačiau bet kuriuo atveju vertinama, ar tokiam asmeniui yra būtina skirti baudžiamąją atsakomybę, taip užtikrinant *ultima ratio* principo veikimą.

Prieš nagrinėjant tolesnę kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų problematiką, pažymėtina, kad veikos (o taip pat – ir asmens) pavojingumas yra ypatingai svarbi baudžiamosios teisės dalis, todėl nenuostabu, kad mažo pavojingumo užuominų galima rasti nagrinėjant ir kitus pagrindus. Galų gale, dauguma BK 36 – 40 str. numatytų pagrindų (išskyrus BK 36, 37 ir 39¹ str.) numato galimybę juos taikyti tik tada, kai padaryta nusikalstama veika yra baudžiamasis nusižengimas, neatsargus nusikaltimas, ar nesunkus arba apysunkis tyčinis nusikaltimas, kas savaime parodo tam tikrais požymiais švelnesnį nusikalstamos veikos, o taip pat ir jos kaltininko, pavojingumo pobūdį. Pažymėtina, kad tai nėra esminis nusikalstamos veikos ar asmens pavojingumo vertinimo aspektas, kadangi ir nesunkus nusikaltimas tam tikrais požymiais gali būti pavojingesnis nei kitas apysunkis nusikaltimas. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad vertinant veikos ar asmens pavojingumą, svarbu atsižvelgti į veikos pavojingumo pobūdį ir tokio pavojingumo laipsnį, kuris neretai yra nustatomas atsižvelgiant būtent į kaltininko asmenybę ir į kokius visuomenės gėrius bei vertybes buvo pasikėsinta asmens padaryta nusikalstama veika⁷². Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šis požymis pasireiškia daugelyje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų ir neleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti asmenis, padariusius sunkias ar labai

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020.

⁷² PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos Baudžiamoji Teisė. Pirmoji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, p. 131.

sunkias nusikalstamas veikas, kurios bent teoriškai yra pavojingesnės už kitas nusikalstamas veikas, tolesnio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių funkcijų nagrinėjimo procese toks požymis laikytinas mažesnę pavojingumą nenulemiančiu, bet bent suponuojančiu, požymiu.

Vertinant tai, kad veikos ar asmens mažesnio pavojingumo požymis pasireiškia ir kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų sąlygose, verta pabrėžti, kad kitų, nei BK 36 ar 37 str. numatytų, pagrindų taikymo atveju, mažesnis pavojingumas tampa prielaida atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar veika praranda pavojingumą arba dėl mažareikšmiškumo, mažesnis pavojingumas yra pagrindinis šių pagrindų požymis bei esminė tokio atleidimo sąlyga. Būtent todėl, šie pagrindai skiriasi nuo kitų, kurie pasižymi užslėptu mažu pavojingumu, ir, sudarant šio teisinio instituto sistemą, turi būti atskiriami nuo jų. Magistro darbo autorius šia išvada siekia parodyti, kad tokio skirstymo pagrindumui būtina atsižvelgti ne į bet kokias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo funkcijas, bet į esminius ir pagrindinius atskiros rūšies tikslus. Kitoku atveju, šiame magistro darbe sudaroma sistema būtų neaiški ir paprasčiausiai nepagrįsta.

Visa tai ypatingai svarbu toliau tiriant dėl tam tikrų kaltininko savybių išskirtą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų grupę, o ypač – BK 40 str. numatytą laidavimo institutą. BK 40 str. 2 dalyje numatytos šio pagrindo taikymo sąlygos iš esmės suponuoja asmens mažą pavojingumą – tai pirma jo padaryta nusikalstama veika, asmuo prisipažino padaręs nusikalstamą veiką bei to gailisi, bent iš dalies atlygina arba susitaria atlyginti žalą, o svarbiausia – yra pagrindo manyti, kad šis asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų. Kiekvienas iš šių požymių parodo tokį asmenį mažesnę pavojingumą kaip prielaidą šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo taikymui. Apie mažo pavojingumo požymio pasireiškimą taikant šį pagrindą pasisako ir J. Bagdžius: „Prieš taikant laidavimą jau yra įsitikinama, kad asmuo iš esmės yra nepavojingas, <...> o pati padaryta nusikalstama veika (padaryta pirmą kartą) buvo labiau atsitiktinė ir neapibūdina kaltininko kaip visuomenei pavojingos asmenybės⁷³“. Taigi, tai, kad asmuo, taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nėra vertinamas, kaip pavojingas, bent šiuo aspektu yra panašus į prieš tai nagrinėtą, BK 36 str. numatytą, pagrindą.

⁷³ BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 162, <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>.

Šiuo atveju išskirtina ypatingai svarbi šio pagrindo taikymo sąlyga – pirmą kartą padariusio nusikalstamą veiką asmens požymis. Tai suponuoja, kad asmeniui pirmą kartą padarius nusikalstamą veiką, šis asmuo turi galimybę išvengti baudžiamosios atsakomybės, o tuo pačiu – ir tam tikrų neigiamų teisinių padarinių. Pažymėtina, kad LAT praktikoje nusikalstamos veikos padarymas pirmą kartą nėra suprantamas, kaip faktinis veikos padarymas pirmą kartą – asmuo gali būti pripažįstamas padariusiu nusikalstamą veiką pirmą kartą ir tada, kai „dėl ankstesnės nusikalstamos veikos kilęs baudžiamasis teisinis santykis jau yra visiškai pasibaigęs, pvz.: nors asmuo padarė dvi pakartotines veikas, tačiau dėl pirmosios suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas; asmuo už anksčiau padarytą nusikaltimą buvo nuteistas, tačiau teistumas yra išnykęs ar panaikintas...⁷⁴“. Taigi, asmuo šiuo pagrindu gali būti atleistas kelis kartus, net jei iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad tokia situacija neįmanoma.

Teismas ar ikiteisminio tyrimo institucijos visus minėtus požymius bei tokį asmens mažesnę pavojingumą nustato prieš vertinant laiduotoją ir galimybę paskirti laidavimą⁷⁵. Būtent todėl teigtina, kad mažesnis pavojingumas šiuo atveju yra tik prielaida taikyti laidavimą, tačiau ne šio pagrindo esmė, taip atskiriant jį nuo BK 36 ir 37 str. numatytų pagrindų. Tai taip pat pagrindžia ir prieš tai minėtas švelnesnio nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžio reikalavimas. Tad, kyla esminis šio pagrindo klausimas – kokia jo pagrindinė funkcija ir kodėl jis turi būti priskiriamas būtent grupei, susijusiai su kaltininko savybėmis.

Po etapo, kai nusprendžiama, kad asmuo yra mažiau pavojingas (t.y. tenkina visas BK 40 str. 2 d. numatytas sąlygas), lieka būtinybė įvertinti ir patį laiduotoją. BK 40 str. 3 d. yra nustatyti tam tikri reikalavimai laiduotojui, o tarp jų – ir laiduotojo galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui, kuri, iš pirmo žvilgsnio, ir nurodo pagrindinę šio pagrindo funkciją. Tai galimybė perkelti baudžiamąją atsakomybę į kito asmens rankas, formaliai nekaltinant asmens, padariusio nusikalstamą veiką, bei neskiriant tikrosios baudžiamosios atsakomybės. Tačiau, kaip ir minėta I-oje šio magistro darbo dalyje, tokiu atveju vis dar gali būti skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės, kas iš esmės parodo, kad baudžiamoji atsakomybė, nors ir mažesne apimtimi, bet yra, įgyvendinama. Tai sudaro tam tikrą problematiką – taikant šį pagrindą asmens perauklėjimas kaip ir perduodamas laiduotojui, siekiant daryti padariusiam nusikalstamą veiką asmeniui teigiamą įtaką, taip tuo pačiu tarsi parodytą pasitikėjimą ir laiduotoju, ir kaltinamu asmeniu, tačiau valstybė tokį pasitikėjimą

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-85/2008.

⁷⁵ Ibidem.

sumenkina, skirdama tokias baudžiamojo poveikio priemones, kaip turto konfiskavimas⁷⁶. Pavyzdžiui, skiriant transporto priemonės konfiskavimą bei specialiosios teisės atėmimą nusikalstamos veikos, susijusios su eismo įvykiais, padarymo atveju, iš asmens atimamas automobilis, o taip pat ir galimybė vairuoti, kadangi nėra pasitikima, kad asmuo savo elgesiu nesukels kitų eismo įvykių. Tai pateisinama prevencinės baudžiamosios teisės funkcijos įvykdymo kontekste, tačiau pažymėtina, kad toks asmuo šio atėmimo laikotarpiu *de jure* neturi galimybės keisti savo elgesio vairuojant, kas ypatingai sumenkina laiduotojo galimybę perauklėti šį asmenį. Paskyrus tokias baudžiamojo poveikio priemones, laiduotojas gali tik pasakyti ir parodyti nusikalstamos veikos kaltininkui kaip elgtis, tačiau neturi galimybės to išmokyti pilnai – prižiūrėti asmenį jam vairuojant bei sustabdyti jo netinkamą elgesį, ypač jeigu šie asmenys neturi kito automobilio. Nors tokiu baudžiamojo poveikio priemonių taikymu yra užtikrinama baudžiamosios teisės prevencinė funkcija bei jos įgyvendinimas, akivaizdu, kad taip išreiškiamas ir nepilnavertis pasitikėjimas ne vien nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu, bet ir laiduotojo galimybe pilnai pakeisti veikos kaltininko elgesį, kadangi laiduotojas nebeturi visų reikiamų priemonių, kad galėtų efektyviai perauklėti veikos kaltininką. Tai suponuoja, kad, pasibaigus laidavimo laikotarpiui, asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, gali likti neperauklėtas, net jei laiduotojas įdėjo visas pastangas šiam tikslui pasiekti, nepažeidžiant teismo paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių. Visa tai iš esmės paneigia, kad nusikaltusio asmens perauklėjimas galėtų būti šio pagrindo esminis tikslas, pasireiškiantis kiekvienu BK 40 straipsnio taikymo atveju.

Be visa to, abejotina, kad būtent laiduotojas paskatina asmenį nebe nusikalsti. Jau prieš tai minėtos BK 40 str. 2 dalyje numatytos sąlygos parodo asmens mažesnę pavojingumą dar prieš svarstant dėl laiduotojo paskyrimo. Taigi, jeigu asmuo prieš laiduotojo paskyrimą jau yra vertinamas, kaip mažiau pavojingas, o po to jam dar yra skiriamos ir baudžiamojo poveikio priemonės, ar laiduotojo paskyrimas, o taip pat ir asmens perauklėjimo perdavimas jam, gali būti šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo pagrindinė funkcija? Kitaip tariant, ar būtent laiduotojo vaidmuo nulemia tai, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo nebedaro naujų nusikalstamų veikų? Teismų praktikoje galima rasti nuomonių, kad laiduotojo buvimas sukuria asmeniui, kurio gyvenimiškų vertybių visuma, sugebėjimas kontroliuoti savo

⁷⁶ BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, *Teisė* (S001). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 188-189, <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>.

veiksmus, susilaikyti nuo nusikalstamų veikų darymo dar nėra susiformavę, priežiūrą, kad jis nedarytų naujų nusikalstamų veikų⁷⁷.

Ši problema reikalauja gilesnio aptarimo, tad būtina aptarti ir laiduotojo asmeninę atsakomybę už atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens naujai padarytą nusikalstamą veiką, kadangi valstybė turėtų būti bent kažkuo užtikrinta, jog asmuo, dėl laiduotojo paskyrimo, nebedarys nusikalstamų veikų. Pažymėtina, kad laidavimas, pagal BK 40 str. 1 ir 5 dalis, gali būti su užstatu arba be užstato – paskyrus užstatą, laiduotojas įsipareigoja įmokėti teismo nustatyto dydžio piniginę sumą, kurią gali prarasti, jei asmuo, už kurį jis laidavo, padaro naują nusikalstamą veiką per teismo numatytą laikotarpį. Taigi, tokiu atveju, kai yra skiriamas užstatas, pasireiškia laiduotojo turtinė atsakomybė, kadangi už netinkamą perauklėjimą šis asmuo praranda tam tikrą pinigų sumą. Net ir tuo atveju, kai faktiškai teismo paskirtą piniginę sumą sumoka kitas asmuo (galbūt net ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo), ir laiduotojas, ir veikos kaltininkas, yra labiau suinteresuoti elgtis pagal įstatymus ir, laiduotojo aspektu, perauklėti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką. Tačiau pabrėžtina, kad teismas gali skirti laidavimą ir be užstato. Tokiu atveju, laiduotojui nekyla jokia teisinė atsakomybė už nusikalstamą veiką padariusio asmens pakartotinę nusikalstamą veiką laidavimo laikotarpiu. Asmuo, kuris yra atleidžiamas nuo atsakomybės, patiria tik baudžiamojo poveikio priemonėmis išreiškiamą valstybės prievartą, tačiau galutinai lieka atsakingas tik už savo veiksmus. Paskyrus užstatą, manytina, kad šio užstato susigrąžinimo galimybė taip pat paskatina asmenį pasikeisti, ypač kai laiduotoją ir kaltininką sieja stiprūs socialiniai ryšiai. Tad, nepaskyrus užstato ir tokiam laiduotojui nevykdant savo pareigos, šis asmuo nepatiria jokių teisinių padarinių, o asmens perauklėjimas be valstybės institucijų įsikišimo negali būti užtikrintas.

Paminėtina, kad pagal BK 40 str. atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo, remiantis BK 40 str. 7 ir 8 dalimis, gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už visas padarytas nusikalstamas veikas, t.y. atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikinamas. Esant laidavimui be užstato, teismui nusprendus taikyti šį pagrindą, kaip minėta anksčiau, laiduotojas gali būti visiškai nesuinteresuotas padėti asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, pasikeisti, dėl ko asmuo gali atsakyti už visas padarytas nusikalstamas veikas, taip paneigiant, kad šio pagrindo esminė funkcija gali būti asmens perauklėjimas kitomis priemonėmis, nei taikant baudžiamąją atsakomybę. Užstato svarbą taikant BK 40 str. taip pat pabrėžia J. Bagdžius: „vadovaujantis privatinėje teisėje įsitvirtinusia laidavimo koncepcija, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-1073/2023.

laidavimą atveju laidavimas suvoktinas ne kaip kaltininko perdavimas laiduotojui perauklėti ar aktyviai jo elgesio priežiūrai, bet kaip valstybės interesų užtikrinimas asmenine laiduotojo teisine atsakomybe. Tokia atsakomybe pagrįstas laidavimas turėtų reikšmės tiek laiduotojo elgesiui, tiek pačiam kaltininkui⁷⁸“.

Taigi, jeigu laiduojant būtų visada skiriamas užstatas, atsirastų galimybė teigti, kad laidavimo pagrindo esminė funkcija yra ne asmens perauklėjimas kitomis priemonėmis nei valstybės prievarta, o valstybės interesų užtikrinimas tam tikra kito asmens (laiduotojo) atsakomybe. Būtent šis požymis užtikrintų, kad ir kaltininkas, ir laiduotojas būtų suinteresuoti pasiekti minėtą rezultatą, jog atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo nedarytų naujų nusikalstamų veikų. Tačiau, skiriant laidavimą be užstato, ši funkcijos įvykdymas neužtikrinamas, kadangi nėra nustatyta jokia laiduotojo atsakomybė. Tokiu atveju nėra apsaugomi ir valstybės interesai.

Lietuvos teismų praktikoje, gana problematiškai, žymiai dažniau yra taikomas laidavimas be užstato⁷⁹. J. Bagdžiaus manymu, taikant laidavimą be užstato, laiduotojas turi tik moralinį įsipareigojimą užtikrinti, kad asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų, tačiau toks įsipareigojimas „netenkina laidavimo kaip teisinio santykio reikalavimų. Užtikrinti, kad laidavimu bus pasiekti šio instituto taikymo tikslai, o baudžiamojoje teisėje tai – užtikrinti valstybės interesą, kad asmens nusikalstamas elgesys nepasikartos, galima tik su aiškia laiduotojo atsakomybe, kuri pati savaime turėtų skatinti laiduotoją vykdyti savo pareigas⁸⁰“. Magistro darbo autorius yra linkęs sutikti su šia pozicija ta apimtimi, kad valstybės interesų užtikrinimas laidavimo atveju galimas tik paskiriant užstatą ir taip numatant laiduotojo atsakomybę. Neskiriant užstato, ir taip nenustatant jokios laiduotojo atsakomybės už savo pareigos neįvykdymą, valstybės interesai paprasčiausiai negali būti užtikrinami paleidus veikos kaltininką į laisvę. Tokiu atveju, šis teisinis institutas tampa, tarytum, malonės forma, kai asmuo paleidžiamas dėl to, jog jis pats nėra pernelyg pavojingas bei gerai bendrauja su kitu asmeniu, kuris pasižymi gera reputacija. Taip vertinant šio pagrindo funkciją, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tampa būdu asmenį paleisti į laisvę dėl to, nes jis yra mažiau pavojingas, o minėti BK 36 ir 37 str. numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, dėl tam tikrų priežasčių, tiesiog netaikytini. Taip šis pagrindas dar labiau supanašėja su mažesnio pavojingumo grupėje esančiais pagrindais.

⁷⁸ BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 212-213, <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>.

⁷⁹ Ibidem, p. 170.

⁸⁰ Ibidem, p. 170.

Padarius šią išvadą, būtina į tai pažvelgti labiau kritiškai. Neabejotina, kad atsižvelgiant į teismų praktiką, kaip teigė J. Bagdžius, taikant šį teisinį institutą bei neskiriant užstato, nėra įvykdoma valstybės interesų užtikrinimo funkcija. Taigi, atkreiptinas dėmesys į tai, kokiais atvejais laidavimas yra skiriamas be užstato. Pagal BK 40 str. 5 dalį, sprendžiant dėl užstato neskyrimo, atsižvelgiama į laiduotojo asmenines savybes bei turtinę padėtį. Tad, tokiais atvejais, teismas iš esmės yra linkęs pasitikėti asmens moraliniu įsipareigojimu taip pakeisti kaltininką, kad jo pavojingas elgesys nepasikartotų. Magistro darbo autoriaus manymu, tai yra didelė šio teisinio instituto taikymo problema, kuri daro didelę įtaką šio pagrindo funkcijos vertinimui. Vertinant BK 40 str. numatytą reglamentavimą sistemiškai kartu su kitais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais, pažymėtina, kad laidavimo, kaip atskiro instituto, esmė yra būtent paskirti asmenį, kuris perimtų tam tikras valstybės funkcijas ir užtikrintų jos interesų įgyvendinimą. Taigi, asmeniui, kuris yra mažiau pavojingas (kadangi jis atitinka BK 40 str. 2 d. sąlygas, *inter alia* pirmą kartą padarius nusikalstamą veiką, kuri nėra sunki ar labai sunki), nėra taikoma tikroji baudžiamoji atsakomybė, pasireiškianti visais baudžiamosios atsakomybės elementais, o yra suteikiamas šansas būti perauklėtam kito asmens ir nebedaryti naujų nusikalstamų veikų, taip visiškai išvengiant neigiamų padarinių už padarytą veiką, jeigu teismas kartu neskiria baudžiamojo poveikio priemonių. Taip yra užtikrinami valstybės interesai – *inter alia* baudžiamosios teisės apsauginė funkcija – bei parodomas ir baudžiamosios teisės humaniškumo požymis⁸¹. Laidavimo instituto skyrimas be užstato šiuo atveju sumenkina valstybės interesą, tačiau nepašalina jo visiškai, atsižvelgiant į laiduotojui taikomus reikalavimus, bei į tai, kad praktikoje šie reikalavimai yra dar griežtesni, nei reglamentavime⁸².

Pabrėžtina ir tai, kad, asmeniui paskyrus laidavimą, jam taip pat numatomas laikotarpis, kurio metu padarius naują nusikalstamą veiką atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikinamas ir asmuo atsako už visas padarytas nusikalstamas veikas (BK 40 str. 7 ir 8 dalys). Taigi, nustatomas terminas, po kurio suėjimo asmuo nebegali patirti jokių teisinių padarinių dėl nusikalstamos veikos, nuo kurios jis buvo atleistas pagal BK 40 str., padarymo. Darytina išvada, kad asmuo, atleistas pagal BK 40 str., kol nesueina teismo numatytas terminas, yra labiau suvaržytas nei kitas laisvėje esantis asmuo, kadangi jam padarius naują nusikalstamą veiką, jis atsakys ne tik už ją, bet ir už prieš tai padarytą veiką. Be visa to, padaryta nusikalstama veika toliau seka jos kaltininką,

⁸¹ BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 114, <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>.

⁸² Ibidem, p. 151.

kadangi pagal BK 40 str. 6 dalį, laiduotojas gali atsisakyti laidavimo bet kuriuo metu, dėl ko, geriausiu atveju, būtų ieškomas naujas laiduotojas arba gali kilti kaltininko akimis blogesnė situacija, kai iš naujo sprendžiama dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar dėl pačios baudžiamosios atsakomybės taikymo – todėl kaltininkas turi būti bent dalinai suinteresuotas palaikyti gerus santykius su laiduotoju. Taigi, šio teisinio instituto tikslas, o tuo pačiu ir funkcija, atsižvelgiant į prieš tai minėtą problematiką bei į šio termino nustatymo specifiką – suteikti asmeniui šansą pasitaisyti jam pirmąkart padarius lengvesnę, nei sunkią ar labai sunkią, nusikalstamą veiką.

Būtent tokia šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo funkcija parodo, kodėl šis pagrindas yra taip sureglamentuotas bei taikomas. Tokiu atveju, BK 40 str. 2 dalyje numatytų sąlygų, o taip pat ir lengvesnio nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžio numatymo esmė tampa nustatymas, kad asmuo gali pasikeisti (taip iš dalies užtikrinant ir valstybės interesą pakeisti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką). Laiduotojo paskyrimas tampa tam tikru saugikliu, jei asmuo turėtų sumanymą daryti naujas nusikalstamas veikas – šis asmuo galėtų įsiterpti ir neleisti veikos kaltininkui taip elgtis, į šį santykį dar neįsikišus valstybės institucijoms. Aukščiau minėto termino nustatymas parodo kaltininkui, kad jo padaryta veika nėra užmiršta, o tam, kad jis galėtų būti nebevaržomas valstybės, jis privalo elgtis pagal įstatymus. Šią funkciją pagrindžia ir praktikoje pastebima tendencija neskirti užstato laiduotojui, kadangi valstybės interesus šiuo atveju nėra pasipelnę kaltininko ar jo artimųjų sąskaita, o būtent suteikti šansą kaltininkui pasitaisyti, neskiriant tikrosios baudžiamosios atsakomybės. Be visa to, paminėtina ir tai, kas taikoma visoms atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšims – net ir asmeniui atitinkant šias sąlygas, teismas gali nuspręsti neskirti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kadangi tai yra teismo prerogatyva, o kiekviena situacija yra sprendžiama *ad hoc*⁸³. Tai parodo, kad teismas sprendžia ar tikrai asmuo gali pasitaisyti, neskiriant jam tikrosios baudžiamosios atsakomybės.

Praktikoje tokia galimybė pasitaisyti pasiteisina ganėtinai dažnai. Remiantis G. Švedo atliktu tyrimu, laikotarpiu nuo 2018 iki 2023 metų, šiuo pagrindu buvo atleista 11015 asmenų⁸⁴, o iš šių asmenų, įtariamų padariusių nusikalstamas veikas pakartotinai nuo 2018 m. iki 2026 m. yra tik 110⁸⁵. Tai sudaro tik apie 1 procentą šiuo pagrindu atleistų nuo

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-895/2017.

⁸⁴ ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 33.

⁸⁵ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2020-01-10). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8172&datasource=40933, taip pat Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2022-01-10). *Duomenys apie*

baudžiamosios atsakomybės asmenų. Tai parodo, kad šio pagrindo funkcija ne tik yra taikoma ypatingai dažnai, bet šiuo aspektu ir pasiteisina. Pažymėtina, kad ši statistika parodo ne laiduotojo vaidmens svarbą perauklėjant asmenį (kas, kaip minėta anksčiau, nėra šio pagrindo esminė funkcija), o būtent asmeniui suteikto šanso pasitaisyti įvykdymą – ši teismo suteikta galimybė pasiteisina beveik kiekvienu atveju.

Taigi, išsiaiškinus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pagrindo funkciją, dera aptarti ir jo vietą minėtoje sistemoje. Kaip aptarta anksčiau, šis pagrindas turėtų patekti į tokių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų grupę, kuri yra susijusi su kaltininko savybėmis. Tyrimo metu nustatyta, kad laidavimo pagrindo esmė yra suteikti kaltininkui šansą pasitaisyti. Tokia galimybė nebūtų suteikiama, jeigu kaltininkas neatitiktų BK 40 str. minimų sąlygų, kurių dauguma yra susijusios su kaltininko savybėmis. Kitaip tariant, kaltininko savybės tampa prielaida šio pagrindo taikymui, priešingai nei anksčiau minėtų BK 36 ir 37 str. taikymo atvejais, kai kaltininko savybių vertinimas nėra būtinas arba kaip tik – gali būti esminė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga. Tačiau, kadangi BK 40 str. funkcija nėra atleisti asmenį nuo atsakomybės dėl kažkurių jo savybių, šiam pagrindui dera nustatyti naują grupę – atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kurių funkcija susijusi su humaniško principo įgyvendinimu.

Atsižvelgiant į tai, kad humaniško principas pasižymi ypatingai plačia apimtimi, derėtų trumpai panagrinėti šio principo esmę bei atskirti, kokia apimtimi šis principas įgyvendinamas, taikant į šią grupę patenkančius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus. Humaniško principas teisės doktrinoje laikomas humanizmo principo sudėtine dalimi, kuris gali būti apibūdinamas, kaip „pažiūrų sistema, žmogų laikanti pagrindine vertybe ir atspindinti pagarbą žmogaus orumui, jo teisėms, rūpinimąsi žmonių gerove, jų visapusišku vystymusi, siekimą sudaryti žmogui palankias, saugias gyvenimo sąlygas visuomenėje, valstybėje⁸⁶“. Tuo tarpu, humaniško principas savaime yra siejamas su bausmės skyrimu veikos kaltininkui, jos proporcingumu bei tuo, kad pats

ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9570&datasource=66921, taip pat Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2024-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=11475&datasource=104629, taip pat Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2026-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=11962&datasource=114401.

⁸⁶ PRAPIESTIS, Darius; PRAPIESTIS, Jonas (2022). Humanizmo principas Lietuvos baudžiamojoje politikoje. *Kelyje su Konstitucija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, p. 271.

nubaudimas nėra esminis bausmės tikslas⁸⁷. Šio magistro darbo kontekste humaniškumo principas apima būtent kaltininko poziciją baudžiamojo proceso metu – sprendžiant, ar tokiam asmeniui būtina taikyti visišką baudžiamąją atsakomybę (taip skiriant bausmę, numatant teistumą, bei pasmerkiant asmenį valstybės vardu), privaloma atsižvelgti į tam tikras aplinkybes, kurios sudaro pagrindą švelninti bausmę. Šios aplinkybės gali suponuoti ir tai, kad asmeniui išvis nėra būtina skirti bausmę – asmuo gali pasikeisti, o baudžiamosios atsakomybė tikslai gali būti pasiekti ir netaikant šio teisinio instituto. Taikant BK 40 str. numatytą pagrindą, o taip pat ir kitas į šią grupę patenkančias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, humaniškumo principas atskleidžiamas kaltininko, kaip žmogaus, vertinimu, kaip pagrindine vertybe, bei manymu, kad šis asmuo gali pasikeisti ir be griežčiausių valstybės prievartos priemonių taikymo, t.y. suteikiant asmeniui šansą pasitaisyti ir pakeisti savo elgesio būdą pačiam. Toliau aptariant kitas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, humaniškumo principas turėtų būti suprantamas būtent šiuo aspektu.

Trumpai nagrinėtina ir BK 39 str. numatyto atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra lengvinančių aplinkybių, vieta minėtoje sistemoje. Palyginus šį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų su laidavimu, gali būti išskirti keli šio pagrindo funkcijos nustatymui svarbūs panašumai bei skirtumai.

Vienas iš svarbiausių šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo aspektų – ši rūšis nėra taikoma ikiteisminio tyrimo stadijoje⁸⁸. Tai vienintelis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, kuriuo negali būti nutrauktas ikiteisminis tyrimas pagal BPK 212 str. Taip pat paminėtina, kad šis pagrindas, priešingai nei BK 40 str., yra besąlyginis. Be visa to, pažymėtina, kad šio pagrindo dispozicijoje numatyta galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės neapima apysunkių nusikaltimų. Taip nustatomas dar žemesnis pavojingumo pobūdis, įtvirtinant, kad šis pagrindas nebūtų taikomas didesnio pavojingumo asmenims.

BK 39 ir 40 str. panašūs tuo, kad jų dispozicijose vyrauja pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusio asmens požymis. Akcentuotina, kad iš bendrųjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų grupės, vien BK 39 ir 40 str. pasižymi šiuo požymiu. Kai kurios lengvinančios aplinkybės (kaip BK 59 str. 1 dalies 2 ir 3 punktai) taip pat yra panašios su BK 40 str. 2 dalyje numatytomis sąlygomis.

⁸⁷ PRAPIESTIS, Darius; PRAPIESTIS, Jonas (2022). Humanizmo principas Lietuvos baudžiamojoje politikoje. *Kelyje su Konstitucija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, p. 271 – 272.

⁸⁸ ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 38.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad abu pagrindai pasižymi pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusio asmens požymiu, tačiau BK 39 str. numatytas pagrindas yra besąlyginis. Iš esmės, tai galėtų paaiškinti, kodėl šį pagrindą taikyti gali tik teismai – tokiu atveju, jeigu neskiriamos baudžiamojo poveikio priemonės, asmeniui yra visiškai atleidžiama už jo padarytą nusikalstamą veiką, nenustatant termino, kurio metu, padarius naują nusikalstamą veiką, asmuo atsakytų ir už prieš tai įvykdytą nusikalstamą veiką, todėl tokia galimybė numatyta tik teismo nagrinėjimo metu, taip įtvirtinant šio pagrindo taikymo griežtesnę kontrolę. Jokių sunkesnių padarinių vėliau padarius nusikalstamą veiką šis asmuo nesulaukia bei, apart savo moralinio įsipareigojimo, nėra suinteresuotas stengtis pasitaisyti. Pabrėžtina ir tai, kad BK 39 str. pasižymi ypatingai plačiu aplinkybių, dėl kurių asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, spektru. Tiesa, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kai yra lengvinančių aplinkybių atveju turėtų būti taikomos tik BK 59 str. 1 dalyje numatytos aplinkybės, tačiau pasitaiko atvejų, kai teismai, taikydami BK 39 str., naudojasi BK 59 str. 2 dalyje numatyta galimybe pripažinti atsakomybę lengvinančiomis ir to paties straipsnio 1 dalyje nenumatytas aplinkybes⁸⁹.

BK 59 str. numatytos atsakomybę lengvinančios aplinkybės nevisada apibūdina asmens mažesnę pavojingumą. Pavyzdžiui, BK 59 str. 1 d. 5 – 9 punktai numato tam tikras veikos ypatybes, kaip baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių ribų peržengimas, veikos padarymas dėl psichinės ar fizinės prievartos ir t.t. Taigi, šis pagrindas, panašiai, kaip BK 36 str., gali būti taikomas esant ir asmens, ir nusikalstamos veikos pavojingumą mažinančių požymių.

Esant tokiems reikšmingiems skirtumams bei panašumams su įvairiais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais, neatmestina galimybė šią atleidimo rūšį priskirti mažesnio pavojingumo grupei. Vis dėlto, atkreiptinas dėmesys į pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusio asmens požymį ir jo reikšmę atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės. Kaip atskleista tiriant BK 40 str. numatytą pagrindą, šios sąlygos numatymas sudaro prielaidą manyti, kad tokiu pagrindu siekiama įgyvendinti baudžiamosios teisės humaniškumo principą. Tačiau šiuo atveju, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo, padaręs naują nusikalstamą veiką, nerizikuoja būti nuteistu ir už prieš tai padarytą veiką. Tai suponuoja, kad atleidžiant asmenį nuo atsakomybės pagal BK 39 str., veikos kaltininkas patiria tik teismo paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių sukeliamus teisinius padarinius. Manytina, kad būtent todėl šiam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindui yra nustatyta griežtesnė taikymo kontrolė.

⁸⁹ ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. *Teisė*, 133, p. 38.

Atsižvelgiant į tai, kad BK 39 str. numatytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas yra iš esmės susijęs su asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumu, tačiau taip pat pasižymi ir ypatingai svarbiu pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusio asmens sąlyga, teigtina, kad šis pagrindas priskirtinas abejoms grupėms (mažesnio pavojingumo bei humaniško principo įgyvendinimo grupėms), kaip hibridinis pagrindas. Atsakomybę lengvinančios aplinkybės iš esmės nusako asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumą, taip sudarant pagrindą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau kartu su šiuo požymiu būtinas ir pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusio asmens požymis, kuris parodo ir šiuo pagrindu įgyvendinamą humaniško principą tuo aspektu, jog asmuo, pirmą kartą padaręs nusikalstamą veiką, neturėtų patirti ypatingai sunkių teisinių padarinių, ką *inter alia* pagrindžia ir BK 55 str. Taigi, BK 39 str. numatytas pagrindas priskirtinas ir tokiems atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindams, susijusiems su mažesniu pavojingumu, ir tokiems pagrindams, kurie susiję su humaniško principo įgyvendinimu. Pažymėtina, kad toks šio pagrindo hibridiškumas nepaneigia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos sudarymo galimybės – teisinė sistema privalo būti susijusi tarpusavyje, ne vien atskirta formaliais pagrindais, o toks šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies funkcijos bei tikslo suvokimas parodo sąsają tarp išskirtų grupių, taip išskiriant didesnę šių pagrindų sistemiškumą.

Toliau aptartina BK 38 str. numatyto atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo kaltininkui bei nukentėjusiajam susitaikius funkcija. Kaip minėta anksčiau, šis pagrindas galėtų patekti į atskirą grupę dėl nukentėjusiojo dalyvavimo šiame atleidimo procese.

Paminėtina, kad, panašiai kaip ir BK 40 str. taikymo atveju, šis pagrindas yra sąlyginis, t.y. asmeniui padarius naują nusikalstamą veiką po atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 str. dar nepraėjus teismo numatytam terminui, asmuo gali atsakyti ir už prieš tai padarytą nusikalstamą veiką. Tai suponuoja humaniško principo įgyvendinimą ir šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo taikymo atveju.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į esminį šio pagrindo skirtumą nuo kitų – nukentėjusiojo dalyvavimą atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiuo atveju, ypatingai svarbia sąlyga tampa asmens, padariusio nusikalstamą veiką, susitaikymas su nukentėjusiuoju. Pažymėtina, kad susitaikymu yra laikomas ne vien kaltininko atsiprašymas, o ir nukentėjusiojo atleidimas kaltininkui, o taip pat – visų galimų

pretenzijų atsisakymas jam⁹⁰. A. Baranskaitės nuomone „susitaikymo faktas ir šio fakto konstatavimas procesine tvarka yra lemiamas veiksnys ikiteisminio tyrimo institucijai, teisėjui arba teismui, priimančiam sprendimą dėl asmens, padariusio nusikalstamą veiką, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės⁹¹“. Atsižvelgiant į tai, kad šis požymis yra numatytas tik BK 38 str., neabejotina, kad būtent ši sąlyga nulemia šio pagrindo funkciją.

Verta paminėti, kad šis pagrindas neretai yra suprantamas, kaip atkuriamojo teisingumo atmaina Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės sistemoje. Siekiant atrasti šio pagrindo tikrąją funkciją, būtina panagrinėti ar šis pagrindas atitinka atkuriamojo teisingumo sampratą.

Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo⁹² 2 straipsnio 2 dalyje yra nurodyta atkuriamojo teisingumo sąvoka. Tai procedūra, kurią taikant sudaromos sąlygos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui ir nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui laisva valia, padedant nešališkai trečiajai šaliai, aktyviai dalyvauti sprendžiant su nusikalstama veika susijusius klausimus, siekiant sušvelninti šios veikos padarinius. Išskirtina tai, kad tokia procedūra turi būti vykdoma laisva valia bei padedant nešališkai trečiajai šaliai. Baudžiamojo proceso metu, asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, gresia baudžiamoji atsakomybė, todėl abejotina, kad toks susitaikymas kiekvienu atveju yra daromas laisva valia. Tai, kad asmuo savanoriškai atlygina ar pašalina padarytą žalą (kaip numatyta BK 38 str. 1 dalies 2 punkte), nesudaro pagrindo daryti išvadą, kad ir susitaikymas yra vykdomas laisvu kaltininko noru. Savaime aišku, kad tam tikra dalis asmenų, padariusių nusikalstamą veiką, iš tiesų gailisi, pašalina ar atlygina padarytą žalą sava valia, tačiau neatmestini ir atvejai, kai asmuo tokiais veiksmais paprasčiausiai siekia išvengti baudžiamosios atsakomybės. Manytina, kad BK 38 str. numatytas susitaikymas, bent atkuriamojo teisingumo aspektu, negali būti laikomas daromu visiškai laisva valia, jei už tai, kad asmuo nesusitaiko su nukentėjusiuoju, jis gali patirti baudžiamosios atsakomybės sukeltus teisinius padarinius.

Pažymėtina, kad atkuriamojo teisingumo tikslas yra sušvelninti nusikalstamos veikos padarinius tiek kaltininkui, tiek nukentėjusiajam. Kitaip tariant, siekiama atrasti šių asmenų interesų pusiausvyrą. Atsižvelgiant į BK 38 str. numatyto pagrindo reglamentavimą, ypatingai svarbia nukentėjusiajam pripažįstama sąlyga yra žalos

⁹⁰ BARANSKAITĖ, Agnė (2003). Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, t. 45(37), p. 65.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas. 2021 m. sausio 14 d., Nr. XIV-619. TAR, 2021, 908.

atlyginimas⁹³. A. Baranskaitės manymu „vis dėlto tai yra vienas pagrindinių nukentėjusiojo interesų, kurio patenkinimas iš esmės ir lemia, jog nukentėjusysis sutinka taikytis su kaltininku⁹⁴“. Tačiau, atkreiptinas dėmesys į tai, kad žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas kiekvienoje baudžiamojoje byloje, taip užtikrinant nukentėjusiojo interesų patenkinimą. Tokiu atveju, teigtina, kad atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 str., didesnę naudą patiria ne nukentėjusysis, o būtent kaltininkas, kadangi pareiga atlyginti žalą kyla ir tuo atveju, kai šis nesusitaiko su nukentėjusiuoju. Vienintelis privalumas nukentėjusiajam susitaikymo atveju – spartesnis žalos atlyginimas. Taigi, atsižvelgiant į minėtus specifinius BK 38 str. požymius, darytina išvada, kad šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas negali būti laikomas atkuriamojo teisingumo atmaina.

Paminėtini tam tikri šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo panašumai su BK 40 str. numatytu laidavimu. Kaip minėta aptariant būtent šį pagrindą, jo sąlygiškumas nulemia humaniškumo principo pasireiškimą atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. BK 38 str. numatyta ir kita sąlyga, parodanti šio pagrindo funkcijos panašumą su BK 40 str. numatyto pagrindo tikslu. BK 38 str. 2 dalis numato, kad šiuo pagrindu negali būti atleistas pavojingas recidyvistas ar asmuo, kuriam prieš 3 metus ar mažiau jau buvo taikytas BK 38 str. Panašiai, kaip ir BK 40 str. taikymo atveju, tai suponuoja tai, kad šio pagrindo funkcija yra suteikti asmeniui šansą pasitaisyti. Apie BK 38 str. 2 dalies esmę panašiai mąstė ir A. Baranskaitė: šioje teisės normoje numatyti atvejai „yra logiškas apribojimas, nes asmuo jau kartą neįvertino ir nepasinaudojo galimybe pasitaisyti neskyrus realios kriminalinės bausmės⁹⁵“. Nors BK 38 str. nėra eksplisitiškai numatyto pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusio asmens požymio, būtent BK 38 str. 2 dalis numato tam tikrą terminą po atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo nebegali būti atleistas šiuo pagrindu, panašiai, kaip ir pirmos padarytos nusikalstamos veikos požymis yra suprantamas teismų praktikoje – asmuo, padaręs nusikalstamą veiką pakartotinai, vis dar gali būti pripažįstamas, kaip pirmąkart padaręs nusikalstamą veiką, jei sueina teistumas ar jis panaikintas ar egzistuoja kiti pagrindai. Paminėtina ir tai, kad kitos BK 40 str. numatytos sąlygos yra panašios su BK 38 str. numatytomis sąlygomis – įtvirtintas ir savanoriškas žalos atlyginimas, ir visiškas prisipažinimas, ir pagrindas manyti, kad asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų. Šios sąlygos, taip pat kaip ir BK 40 str. taikymo atveju, sudaro prielaidą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, o

⁹³ BARANSKAITĖ, Agnė (2003). Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, t. 45(37), p. 64.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem, p. 66.

kaltininko susitaikymas su nukentėjusiuoju ir tuo pačiu nukentėjusiojo atleidimas jam yra esminis šio pagrindo taikymo veiksnys. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad BK 38 str. funkcija taip pat yra panaši į BK 40 str. funkciją – suteikti šansą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui pasitaisyti.

Tokia šio pagrindo funkcija, siejant su humaniškumo principo taikymu baudžiamojoje teisėje, išskiriama ir įvairių teisės mokslininkų darbuose – „taikant šį institutą kartu baudžiamojoje teisėje realizuojamas ir humanizmo principas, t. y. asmeniui, atitinkančiam baudžiamojo įstatymo keliamus reikalavimus, nėra taikomos kriminalinio poveikio priemonės, jam nekyla teisinės pasekmės, susijusios su nusikalstamos veikos padarymu⁹⁶“. Aptariant tikslią šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės funkciją, kaip minėta anksčiau, ypatingai svarbus požymis yra nukentėjusiojo atleidimas kaltininkui. Būtent dėl to asmeniui gali būti suteikiama galimybė pasitaisyti, o nukentėjusiajam reiškiant tolesnes pretenzijas dėl padarytos nusikalstamos veikos, BK 38 str. taikymas yra negalimas. Būtent tai atskiria BK 38 str. funkciją nuo BK 40 str. numatyto laidavimo funkcijos. Taigi, darytina išvada, kad BK 38 str. numatyto atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui bei nukentėjusiajam susitaikius pagrindinė funkcija yra suteikti šansą kaltininkui pasitaisyti, jei nukentėjusysis tam neprieštarauja.

Pažymėtina, kad net ir nukentėjusiajam atleidus kaltininkui už jo padarytą nusikalstamą veiką, teismas gali nuspręsti netaikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Tai gali įvykti ir asmeniui atitinkant visas BK 40 str. nurodytas sąlygas, todėl nukentėjusiojo svarba atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 str. pagrindu išlieka ypatingai didelė ir nulemia tokį šio pagrindo funkcijos išskyrimą.

Apibendrinant šiame darbe iki šiol nagrinėtų pagrindų funkcijų tyrimą, pažymėtina, kad BK 36 ir 37 str. patenka į grupę, susijusią su mažesniu asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumu, o BK 38 ir 40 str. patenka į kitą grupę, susijusią su humaniškumo principo taikymu baudžiamojo proceso metu. BK 39 str. figūruoja tarp šių grupių, kaip atskiras, hibridinis, pagrindas. Taigi, nelieka tyrimo pradžioje išskirtų kaltininko savybių, o taip pat ir kaltininko santykio su nukentėjusiuoju, grupių ir išskiriama naują grupę – humanizmo principo įgyvendinimas. Toliau aptartina likusi grupė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų, susijusių su valstybės siekiu ištirti kiek įmanoma daugiau nusikalstamų veikų ar atrasti kiek įmanoma daugiau asmenų, padariusių nusikalstamas veikas.

⁹⁶ BARANSKAITĖ, Agnė (2003). Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, t. 45(37), p. 67.

Į šią grupę preliminariai priskirti likusieji bendrieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai – BK 39¹ str. numatytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo padeda atskleisti kitus organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narius bei jų padarytas veikas ir BK 39² str. numatytas pagrindas atleisti asmenį nuo šios atsakomybės, kai asmuo pripažįstamas pranešėju. BK 39¹ str. numatyto pagrindo reglamentavime, o ypač to paties straipsnio 2 dalyje, galima pastebėti kelis požymius, kurie jau buvo aptarti tiriant kitus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus. Pavyzdžiui, šiuo pagrindu negali būti atleistas asmuo, kuris, prieš pareikštą įtarimą jam padarius naują nusikalstamą veiką, jau buvo atleistas pagal BK 39¹ str. – panaši sąlyga vyrauja ir BK 38 str. reglamentavime, tačiau pažymėtina, kad šiuo atveju nėra numatytas joks terminas, po kurio asmuo vėl gali pretenduoti į atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu. Manytina, kad tai susiję su viena iš pagrindinių šio pagrindo sąlygų – atleidžiamas nuo atsakomybės asmuo turi būti organizuotos grupės ar nusikalstamos susivienijimo narys. Neabejotina, kad jei asmuo ir po atleidimo nuo atsakomybės vėl patenka į tokias bendrininkų grupes, jo siekis naudojantis šiuo pagrindu yra išvengti atsakomybės ir toliau vykdyti nusikalstamas veikas kitoje grupuotėje, todėl šis apribojimas yra pagrįstas. Pažymėtina, kad pats siekis išvengti atsakomybės nėra neįprastas šio pagrindo taikymo aspektu – natūralu, kad asmuo suteikdamas vertingą informaciją tikisi tam tikro atlygio⁹⁷.

Be visa to, BK 39¹ str. 2 d. numatomi ir tam tikri asmens pavojingumą apibūdinantys požymiai, kurie trukdo taikyti šį pagrindą – asmuo negali būti dalyvavęs tyčia nužudant, o taip pat negali būti organizuotos grupės organizatorius ar nusikalstamo susivienijimo vadovas. Tai iš dalies suponuoja ir atleidžiamo asmens mažesnę pavojingumą, panašiai kaip kitų pagrindų dispozicijose yra numatomos nusikalstamų veikų rūšys (nesunkūs, apysunkiai nusikaltimai ir t.t.), kurioms taikytinas tam tikras atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Teisės doktrinoje šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslas išvis nėra siejamas su pavojingumu, kadangi organizuotoje nusikalstamoje grupėje veikiantis asmuo ir taip yra pavojingesnis už asmenis, padariusius nusikalstamas veikas nepriklausydami jokiai gruputei ar veikdami paprastoje bendrininkų grupėje⁹⁸. Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad šie požymiai, BK 39¹ str. kontekste, yra prielaida taikyti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, atskiriant šį pagrindą nuo kitų, jau suformuotų, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų grupių.

⁹⁷ GUTAUSKAS, Aurelijus (2004). Asmenų, susijusių su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Jurisprudencija*, t. 60(52), p. 56.

⁹⁸ Ibidem, p. 56.

Verta paminėti, kad A. Gutauskas, vertindamas BK 39¹ str. 2 d. nuostatas, išskyrė, kodėl asmuo negali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis dalyvavo tyčia nužudant – „gyvybės atėmimas kitam asmeniui nepateisinamas jokiais nusikaltimų prevencijos siekiais⁹⁹“. Taip išskiriama ir šio pagrindo tikroji funkcija – tolesnių nusikalstamų veikų prevencija. Vertinant vien šio straipsnio reglamentavimą gali atrodyti, kad esminiu tikslu tampa informacijos apie nusikalstamų grupuočių veiklą gavimas, tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad gavus vertingos informacijos apie nusikalstamas veikas darančius asmenis, juos nustatant bei sulaikant, yra nutraukiamas tolesnis šių asmenų nusikalstamų veikų darymas. Tai ypatingai svarbu būtent organizuotų nusikalstamų grupuočių kontekste, kadangi šios grupės pasižymi ypatingai dideliu pavojingumu, o taip pat, neretu atveju, ir jų daromų nusikalstamų veikų slaptumu.

Pastebėtina, kad gali pasitaikyti atveju, kai tokios informacijos gavimas nepasiteisina. Manytina, kad ir tokiais atvejais šio pagrindo funkcija išlieka stabili, kadangi jei yra pripažįstama, kad asmuo suteikė vertingos informacijos, o vis tiek nepavyksta sulaikyti kitų nusikalstamos grupuotės narių, taip gali įvykti *inter alia* dėl ikiteisminio tyrimo institucijų klaidų¹⁰⁰ ar nusikalstamos grupuotės nariams sužinojus, kad vienas iš bendrininkų liudija prieš juos, ir pasislėpus. Pats nusikalstamų grupuočių narių sulaikymas ir tolesnė nusikalstamų veikų prevencija nėra visiškai nulemta informaciją teikiančio asmens. Būtent todėl po informacijos gavimo vykdomų tolesnių operacijų sėkmė negali turėti įtakos atleidžiamo nuo baudžiamosios atsakomybės asmens statusui. Nepaisant to, tai ypatingai svarbu vertinant šio pagrindo esminę funkciją – ši funkcija turėtų pasireikšti kiekvienu 39¹ str. taikymo atveju. Vis dėlto, akivaizdu, kad būtent tolesnių nusikalstamų veikų prevencija yra pagrindinis ikiteisminio tyrimo bei teisminių institucijų tikslas taikant šį pagrindą. Apibendrinant išnagrinėtą medžiagą, darytina išvada, kad BK 39¹ str. funkcija yra suteikti nemažą galimybę ikiteisminio tyrimo institucijoms užkirsti kelią tolimesnėms organizuotų nusikalstamų grupuočių vykdomoms nusikalstamoms veikoms.

BK 39² str. numatytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas iš pirmo žvilgsnio atrodo gana panašus į BK 39¹ str. Ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis taip pat nustato tam tikrus asmenis, kurie negali būti atleisti šiuo pagrindu (BK 39² str. 2 d.). Kaip minėta nagrinėjant BK 39¹ str., tokie požymiai iš esmės apibūdina asmens mažesnę pavojingumą, kas vertintina, kaip prielaida šio teisinio instituto taikymui. Taip pat pabrėžtinos ir tam tikros sutampančios sąlygos – aktyvi pagalba atskleidžiant kito asmens

⁹⁹ GUTAUSKAS, Aurelijus (2004). Asmenų, susijusių su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Jurisprudencija*, t. 60(52), p. 59.

¹⁰⁰ Ibidem, p. 59.

(kitų asmenų) padarytą nusikalstamą veiką ir savanoriškas prisipažinimas padarius nusikaltamą veiką.

Tačiau šie pagrindai pasižymi ir esminiais skirtumais – BK 39² str. numatytas pagrindas yra sąlyginis, o taip pat numato ir specifines sąlygas, tokias, kaip asmens pripažinimas pareiškėju bei padėtos atskleisti nusikalstamos veikos didesnis pavojingumas nei šio asmens padaryta nusikalstama veika. Dėl tokių specifinių požymių, šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo funkcijos atskleidimui būtina pasigilinti į asmens tapimą pranešėju bei kokiomis situacijomis šis pagrindas yra taikomas.

Teisės doktrinoje išskirtini tokie asmens pripažinimo pranešėju kriterijai: „1) pranešėju pripažįstamas tik fizinis asmuo, pranešantis informaciją apie pažeidimą juridiniame asmenyje; 2) apie pažeidimą sužinoma iš savo turimų ar turėtų tarnybos, darbo ar sutartinių (konsultavimo, rangos, stažuotės, praktikos, savanoriškos veiklos ir pan.) santykių su šia įstaiga arba įdarbinimo ar kitų ikisutartinių santykių metu; 3) Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroro priimtas sprendimas dėl pranešėjo statuso suteikimo¹⁰¹“. Panašiai pranešėjas suprantamas ir 2019 m. spalio 23 d. Europos Sąjungos direktyvoje dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos¹⁰² (toliau – ir Direktyva). Direktyvos 5 str. 7 punkte pranešėjas įvardijamas kaip fizinis asmuo, pranešantis arba viešai atskleidžiantis informaciją apie pažeidimus, kurią sužinojo vykdydamas su savo darbu susijusią veiklą. Taigi, šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, remiantis tokia pranešėjo sąvoka, taikomas, kai asmuo pastebi daromas nusikalstamas veikas juridiniame asmenyje, su kuriuo fizinį asmenį sieja su darbu susijusi veikla. Be abejo, tam, kad asmuo galėtų būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, šis asmuo turi būti padaręs nusikalstamą veiką. Taigi, tokiais atvejais asmuo pats būna padaręs tam tikrą nusikalstamą veiką, tačiau turi vertingos informacijos apie kito asmens vykdomą nusikaltimą, kas nulemia šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo taikymo galimybę.

Tokiu atveju, būtina nuspręsti, ar kitos veikos atskleidimas yra pakankamas pagrindas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Tokią funkciją atlieka BK 39² str. 1 dalies 4 punktas, numatantis, kad asmens padėta atskleisti nusikalstama veika pagal savo pobūdį yra pavojingesnė nei jo padaryta nusikalstama veika. Akivaizdu, kad kai kito asmens padaryta nusikalstama veika yra pripažįstama sunkiu nusikaltimu, o pranešėjo padaryta veika – nesunkiu nusikaltimu, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės galėtų

¹⁰¹ GAGAS, Ignas (2025). Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos. *Teisė*, 136 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2025.136.5>

¹⁰² Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. spalio 23 d. direktyva 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos. OL L 305, 2019.

būti pagrįstas, kadangi taip išaiškinama sunkesnė, o tuo pačiu, ir pavojingesnė veika. Tačiau teisės doktrinoje kyla klausimų dėl tokių atvejų, kai abiejų asmenų padarytos veikos sutampa savo sunkumu. Kaip minėta anksčiau, vertindami nusikalstamos veikos pavojingumą teismai atsižvelgia į veikos pavojingumo pobūdį bei laipsnį. Tačiau, reglamentavimas suponuoja, kad tokiu atveju pavojingumo laipsnis neturėtų būti vertinamas – minimas tik pavojingumo pobūdis. Magistro darbo autoriaus manymu, sprendžiant dėl šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo taikymo, būtina įvertinti ir nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį. Kaip minėta anksčiau, net jei nusikalstama veika savo pobūdžiu yra sunkesnė nei kita nusikalstama veika, jos pavojingumo laipsnis gali parodyti tokios veikos mažesnį pavojingumą nei pastaroji. Akivaizdu, kad tokia situacija retai galėtų pasireikšti vertinant nusikalstamas veikas su skirtingais objektais – pavyzdžiui, sunkus sveikatos sutrikdymas, dėl kėsinosi objekto, visada bus pavojingesnė nusikalstama veika nei turto prievartavimas. Nepaisant to, tokia galimybė neatmestina, vertinant tame pačiame baudžiamojo įstatymo skyriuje numatytas veikas.

Minėta sąlyga, kartu su keliais BK 39² str. 2 d. numatytais asmens požymiais, suponuoja mažesnio pavojingumo aspektą vertinant šį teisinį institutą. Vis dėlto, tai nėra šio pagrindo esminė funkcija bei tikslas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39² straipsniu įstatymo projekto aiškinamajame rašte¹⁰³ (toliau – Aiškinamasis raštas) yra tiksliai nurodyta, ko siekiama įtvirtinant šį teisinį institutą. Šiame rašte minima, kad pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslas yra paskatinti asmenis, kurie aktyviai padeda atskleisti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, pranešti apie minėtas nusikalstamas veikas teisėsaugai bei visapusiškai bendradarbiauti jas atskleidžiant. Paminėtina, kad šio straipsnio baudžiamojo įstatymo reglamentavimas neapsiriboja tik korupciniais nusikaltimais, o minėtoje Europos Sąjungos direktyvoje taip pat numatyta, kad tokie pažeidimai gali apimti visą viešojo intereso sritį. Šiuo aspektu, toks šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo išaiškinimas vertintinas kritiškai. Neabejotina, kad korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos yra susijusios su viešuoju interesu, tačiau tai

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. spalio 29 d. aiškinamasis raštas Nr. XIIIIP-2821, dėl „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 581, 589, 609 straipsnių pakeitimo įstatymo ir kodekso papildymo 555¹ straipsniu projekto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39² straipsniu įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 212 ir 217 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 10, 192 ir 263 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos darbo kodekso 31 ir 59 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 59 ir 86 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nr. IX-1007 17 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto“.

nėra vienintelės viešajam interesui žalą darančios nusikalstamos veikos, todėl ir šio pagrindo funkcija neturėtų apsiriboti vien korupciniais nusikaltimais.

Be visa to, aiškinamajame rašte yra minima tik bendra šio pagrindo funkcija – ikiteisminio tyrimo institucijoms vertingos informacijos gavimas. Taip pat aiškinamajame rašte minimas ir sudarymas tokių sąlygų, kurios užkirstų kelią piktnaudžiauti šiuo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindu. Manytina, kad tokią funkciją atlieka šio straipsnio 2 – 4 dalys, inter alia numatančios jo sąlygiškumą.

Be visa to, paminėtinas ypatingai svarbus šio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo funkcijos atskleidimo aspektas, pasireiškiantis būtent minėtoje direktyvoje – Direktyvos preambulėje (o tiksliau – jos 108 punkto nuostatose) yra numatytas Direktyvos taikymo tikslas, kartu su taikymo ribomis - stiprinti tam tikrų sričių politikos ir aktų vykdymo užtikrinimą, kai Sąjungos teisės pažeidimai gali padaryti didelę žalą viešajam interesui. Įstatymų leidėjo sprendimas neįtraukti viešojo intereso sąvokos į šio pagrindo reglamentavimą yra pagirtinas, kadangi tokiu atveju užtikrinama galimybė taikyti šį pagrindą ir tais atvejais, kai nusikalstama veika nėra susijusi su viešuoju interesu. Lieka pagrindinė problema – šio pagrindo esminės funkcijos klausimas.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymą¹⁰⁴, o taip pat ir į patį Baudžiamojo kodekso reglamentavimą, kartu su Aiškinamuoju raštu, darytina išvada, kad šis pagrindas iš esmės taikomas juridinių asmenų veikloje kylančioms nusikalstamoms veikoms. Todėl ir šio pagrindo esminė funkcija tampa panašia su BK 39¹ str. tikslu – suteikti nemažą galimybę ikiteisminio tyrimo institucijoms užkirsti kelią tolimesnėms nusikalstamoms veikoms, vykdomoms juridinių asmenų, kurios taip gali būti ganėtinai užslėptos.

Taigi, šioje magistro darbo dalyje buvo aptartos visos bendrosios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys. Iškelta hipotezė, padarius gilesnį šių pagrindų funkcijos tyrimą, buvo paneigta ir, vietoje keturių grupių, išskirtos trys grupės: 1) atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kurių funkcija – atleisti asmenį nuo atsakomybės, kai jo veika nėra tokia pavojinga, kad būtų būtinas baudžiamosios atsakomybės taikymas (*ultima ratio* principo įgyvendinimas); 2) atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kurių funkcija – suteikti asmeniui šansą pasitaisyti (humanizmo baudžiamojoje teisėje principo įgyvendinimas; ir 3) atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kurių funkcija – užkirsti kelią tolimesnėms nusikalstamoms veikoms, kurios dėl jų subjektų specifikos gali būti užslėptos (nusikalstamų veikų

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas. 2017 m. lapkričio 28 d. Nr. XIII-804. TAR, 2017, 19743.

prevencija). Į šias grupes atitinkamai paskirti tam tikri pagrindai: į pirmąją grupę patenka BK 36 ir 37 str., į antrąją grupę – BK 38 ir 40 str., į trečiąją grupę – BK 39¹ ir 39² str. BK 39 str. figūruoja tarp pirmosios ir antrosios grupės, kaip savo funkcija hibridinis pagrindas. Specialieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kartu su kitais bendraisiais pagrindais, kurie nėra eksplicitiškai pavadinti atleidimu, taip pat gali patekti į šias grupes. Riboto pakaltinamumo, asmens nugirdymo prieš jo valią bei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pagrindai savo esme yra panašūs su pirmoje grupėje vyraujančiais pagrindais. Nepilnamečio atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neabejotinai patenka į antrąją grupę, kadangi toks asmuo iš esmės atleidžiamas dėl mažesnės socialinės brandos, dar pilnai nesusiformavusios pasaulėžiūros, o tokiam asmeniui būtina suteikti šansą pasitaisyti. Specialiųjų pagrindų grupė, kai asmuo savanoriškai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką bei padeda išaiškinti kitus nusikalstamos veikos dalyvius (BK 119 str. 3 – 4 d. ir t.t.), o taip pat ir grupė specialiųjų pagrindų, kurie įtvirtina atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, jei nusikalstamos veikos buvo padarytos tiesiogiai dėl prieš šį asmenį daromos nusikalstamos veikos, kai asmuo buvo verčiamas jas daryti (BK 147 str. 3 d., 147¹ str. 3 d. ir t.t.) patenka į trečiąją grupę, kadangi jų esmė taip pat yra nusikalstamų veikų išaiškinimas ir tolesnė tokių veikų prevencija. Atsižvelgiant į magistro darbo apimties reikalavimus, specialieji pagrindai nebuvo plačiau nagrinėti, tačiau manytina, kad ir šie pagrindai taip pat patenka į minėtas tris grupes.

Toliau bus nagrinėjami šios sistemos ypatumai, juos lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis – Vokietija bei Lenkija. Toks lyginimasis tyrimas daromas siekiant parodyti Lietuvos Respublikos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo išskirtinumą ir specifiką, lyginant su kitomis šį institutą taikančiomis valstybėmis.

3. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SISTEMA LIETUVOJE IR KITOSE ES VALSTYBĖSE NARĖSE

Prieš pradėdant šios magistro dalies lyginamąjį tyrimą, paminėtina, kad Lenkijoje ir Vokietijoje taikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas turi ir panašumų, ir skirtumų su Lietuvos taikomu atleidimu. Tiriant minėtų valstybių baudžiamuosius įstatymus, o kartu ir Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksą, siekiama atskleisti šiuo darbu siūlomos sistemos universalumą bei išnagrinėti, kaip šis teisinis institutas taikomas kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Paminėtina, kad šios valstybės buvo išrinktos dėl jų priklausymo kontinentinei teisės tradicijai. Tokiai pačiai tradicijai priklauso ir Lietuva, dėl ko būtina panagrinėti, kaip šis teisinis institutas sureglamentuotas kitose tokios pačios tradicijos šalyse. Kitokiu atveju, lyginant valstybių teises sistemas, kilusias iš kitų teisės tradicijų, įvairūs skirtumai negalėtų parodyti Lietuvoje taikomo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto specifikos, kadangi nenuostabu, jog kitos tradicijos valstybės šį teisinį institutą gali būti sureglamentavusios kitaip arba išvis nenustačiusios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Lenkija buvo išrinkta dėl teritorinės kaimynystės požymio, o Vokietija – dėl šios valstybės teisinės sistemos stabilumo, jai susiformavus ir ją plėtojus žymiai ilgesnį laikotarpį, nei Lietuvos teisinę sistemą.

3.1. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Lenkijos baudžiamojoje teisėje

Lenkijos baudžiamajame kodekse (toliau – ir Lenkijos BK)¹⁰⁵ atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvoka *expressis verbis* nėra išskirta. Tačiau, šio kodekso 66 straipsnio 1 paragrafo dispozicija iš dalies primena Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytą atskirą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių keliamas sąlygas: „Teismas gali sąlygiškai nutraukti baudžiamąjį procesą, jeigu veikos sunkumas ir socialinės pasekmės nėra didelės, jeigu nėra abejonių dėl aplinkybių, kuriomis ji buvo padaryta, ir jeigu pažeidėjo, kuris anksčiau nebuvo baustas už tyčinį nusikaltimą, elgesys, taip pat jo asmeninės savybės ir iki šiol buvęs gyvenimo būdas suteikia pagrįstą priežastį manyti, kad net jeigu byla būtų nutraukta, jis laikysis teisinės tvarkos, o ypač – nepadarys nusikaltimo“ (versta iš anglų kalbos). Šioje teisės normoje aptinkamas mažesnio asmens

¹⁰⁵ Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 1997 m. birželio 6 d. (Oficialusis leidinys, vertimas į anglų kalbą, Nr. 88, 553 punktas) [interaktyvus]. [https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20\(Poland\).pdf](https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20(Poland).pdf) [žiūrėta 2026 m. kovo 31 d.].

pavojingumo reikalavimas, taip pat numatomos pagrindo manyti, kad asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų, ir, iš esmės, pirmą kartą padariusio nusikalstamą veiką asmens sąlygos bei įtvirtinamas būtinas nustatymas, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Šie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės elementai Lietuvos baudžiamojoje teisėje savaime nesudaro tam tikro atleidimo pagrindo. Tačiau, kaip minėta atliekant šio magistro darbo II-osios dalies tyrimą, šios sąlygos iš esmės suponuoja asmens mažesnį pavojingumą. Lietuvos baudžiamojoje teisėje, kaip minėta II-oje darbo dalyje, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, šios sąlygos laikytinos prielaidomis, kadangi jos savaime neužtikrina, kad asmuo bus atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, išskyrus BK 36 ir 37 str. numatytus pagrindus. Šiame Lenkijos BK straipsnyje numatyta baudžiamojo proceso nutraukimo galimybė nustato kitokią šių sąlygų esmę – jos nesudaro prielaidos, o kaip tik nulemia tokį proceso nutraukimą, be abejo, jeigu teismas tai įvertinęs nusprendžia taikyti šį teisinį institutą. Todėl, atsižvelgiant į tokį Lenkijos BK 66 str. 1 paragrafo reglamentavimą, o taip pat ir į to paties straipsnio 2 paragrafe numatytą pavojingumo pobūdžio reikalavimą („Nusikaltėliui, padariusiam nusikaltimą, už kurį įstatyme numatyta bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, sąlyginis baudžiamojo proceso nutraukimas nebus taikomas“ (versta iš anglų kalbos)), teigtina, jog toks baudžiamojo proceso nutraukimas taikomas, kai asmuo ir nusikalstama veika nėra tokie pavojingi, kad būtų būtinas baudžiamosios atsakomybės skyrimas. Tai gana panašu su anksčiau išskirta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų, taikomų dėl mažesnio pavojingumo (arba *ultima ratio* principo įgyvendinimo), grupe.

Be visa to, Lenkijos baudžiamojo kodekso 66 str. 3 paragrafas numato galimybę nutraukti procesą, jei kaltininkas bei nukentėjusysis susitaiko. Šioje teisės normoje numatyta, kad „jeigu nukentėjusysis susitaikė su pažeidėju, pažeidėjas atlygino žalą arba nukentėjusysis ir pažeidėjas susitarė dėl žalos atlyginimo būdo, sąlyginis bylos nutraukimas gali būti taikomas pažeidėjui, padariusiam nusikaltimą, už kurį įstatyme numatyta bausmė neviršija penkerių metų laisvės atėmimo“ (versta iš anglų kalbos). Tad, siekiant nutraukti baudžiamąjį procesą tokiam asmeniui, nukentėjusysis turi atleisti nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, o jam padaryta žala turi būti atlyginta arba dėl tokio žalos atlyginimo turi būti susitarta, o sankcija už padarytą nusikalstamą veiką negali būti didesnė nei 5 metai laisvės atėmimo bausmės. Taip vertinant šį teisinį institutą, pažymėtina, kad susitaikymo instituto taikymo ribos Lenkijos baudžiamojoje teisėje yra siauresnės nei Lietuvoje. Panašiai, atliekant lyginamąjį tyrimą bei atsižvelgiant į pavojingumo pobūdžio reikalavimą, teigė A. Baranskaitė: kadangi Lenkijos baudžiamajame kodekse numatytas susitaikymo institutas taikomas nusikalstamoms veikoms, kurių bausmės maksimumas yra

laisvės atėmimas ne daugiau, kaip 5 metams, o Lietuvoje – ne daugiau, kaip 6 metams, teigtina, kad galimybės taikyti šį institutą ribos, pagal Lietuvos Baudžiamąjį kodeksą, palyginti su Lenkijos baudžiamuoju įstatymu, yra platesnės¹⁰⁶. Vis dėlto, paminėtina, kad Lenkijos baudžiamojo kodekso 66 straipsnyje nėra minima savanoriško prisipažinimo sąlyga, o taip pat ir pagrindo manyti, kad asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų, sąlyga, priešingai nei Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38 straipsnyje. Tuo suponuojama, kad asmuo Lenkijos baudžiamosios teisės sistemoje gali susitaikyti su nukentėjusiuoju net jei nepripažįsta savo kaltės, t.y. būdamas prispaustas jo kaltę įrodančių įrodymų. Be abejonės, tai neparodo, kad Lenkijos valstybė praktikoje būtent taip ir taiko šį teisinį institutą, kadangi ši teorinė problema pastebėta tik vertinant patį Lenkijos baudžiamojo kodekso reglamentavimą. Nepaisant to, visa tai parodo, kad, nors Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nurodyto susitaikymo instituto taikymo ribos ir yra platesnės, jam yra taikomos ir specifinės sąlygos, kurios nerandamos Lenkijos baudžiamajame įstatyme numatytoje susitaikymo instituto dispozicijoje, taip užtikrinant, kad šis institutas taikomas atvejais, kai asmuo nėra ypatingai pavojingas.

Prieš pradėdant nagrinėti, kaip savanoriškas prisipažinimas suprantamas Lenkijos baudžiamojoje teisėje, derėtų įsigilinti į sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo sąvoką. Šio teisinio instituto vykdymo sistema atskleidžiama Lenkijos BK 67 ir 68 straipsnyje. Šiose teisės normose minima, kad taikant sąlyginį nutraukimą, asmeniui yra skiriamos tam tikros valstybės prievartos priemonės (iš esmės panašios su Lietuvoje taikomomis baudžiamojo poveikio priemonėmis), o taip pat – bandomasis laikotarpis, kurio metu asmuo yra prižiūrimas kompetetingos valstybės institucijos, probacijos pareigūno, ar net ir teismo pasitikėjimą turinčio asmens. Taip pat minima, kad per šį laikotarpį asmeniui padarius naują nusikaltimą, baudžiamojo proceso nutraukimas atšaukiamas ir tęsiamas, taip pat įtraukiant ir naujai padarytą nusikaltimą. Tai iš esmės panašu su Lietuvoje taikomais sąlyginiais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais, kaip BK 38, 39² ir 40 str. Kaip minėta anksčiau, toks šių pagrindų sąlygiškumas suponuoja, kad asmeniui yra suteikiama galimybė pasitaisyti, taip įgyvendinant humaniškumo baudžiamojoje teisėje principą. Taigi, teigtina, kad sąlyginis baudžiamojo proceso nutraukimas Lenkijos baudžiamosios teisės sistemoje turi esminių panašumų su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės teisiniu institutu, o taip pat ir su prieš tai išskirtomis humaniškumo bei *ultima ratio* principą įgyvendinančių pagrindų grupėmis.

¹⁰⁶ BARANSKAITĖ, Agnė (2003). Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, t. 45(37), p. 63.

Išskirtina tai, kad sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju, gali būti skiriamas teismo pasitikėjimo vertas asmuo to asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką, priežiūrai. Tai iš dalies panašu su Lietuvoje taikomu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pagrindu. Tad, galima teigti, kad šis Lenkijoje taikomas teisinis institutas apima kelias Lietuvoje taikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis – pavojingumo grupei priskiriamus pagrindus, laidavimą bei susitaikymo institutą. Toks reglamentavimas vertintinas teigiamai, kadangi tokiu atveju sudaroma išskirtinė valstybės interesų apsauga ne vien tam tikro atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo atveju (kaip laidavimo), bet ir taikant tokį institutą mažesnio pavojingumo nustatymo aspektu. Iš esmės darytina išvada, kad magistro darbe sudarytos humaniškumo bei *ultima ratio* principų įgyvendinimo grupės Lenkijos baudžiamojoje teisėje pasireiškia vienu teisiniu institutu – būtent sąlyginiu baudžiamojo proceso nutraukimu.

Verta išskirti, kad anksčiau minėtas prisipažinimo institutas Lenkijos baudžiamojoje teisėje taip pat suponuoja tam tikrą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį. Pavyzdžiui, Lenkijos BK 131 straipsnyje numatytas nuoširdus atgailavimas pasižymi tuo, kad asmuo savanoriškai nutraukia daromą nusikaltimą, numatytą specifiniuose Lenkijos BK straipsniuose, bei prisipažįsta jį padaręs iki tol, kol šios veikos arba šio asmens neaptinka kompetetingos valstybės institucijos, kas nulemia tai, jog šiam asmeniui nėra skiriama bausmė. Taip pat paminėtinas ir Lenkijos BK 229 str. 6 paragrafo reglamentavimas – asmeniui, pasiūliusiam kyši valstybės tarnautojui, nėra skiriama bausmė, jei valstybės tarnautojas kyši priėmė, tačiau pažeidėjas, prieš kaltinimą vykdančios institucijos sužinojimą apie šiuos veiksmus, prisipažįsta tai padaręs bei atskleidžia visas tokios nusikalstamos veikos detales. Taigi, prisipažinimas Lenkijos baudžiamojoje teisėje neretu atveju nulemia besąlyginį atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau paminėtina, kad tokie pagrindai yra numatyti specialiojoje Lenkijos baudžiamojo kodekso dalyje, t.y. prisipažinimas gali visiškai neturėti įtakos sprendimui neskirti bausmės asmeniui ar nutraukti baudžiamąjį procesą jo atžvilgiu, jei jis prisipažįsta padaręs veiką, kurios baudžiamojo įstatymo reglamentavime tokia galimybė nėra numatyta.

Paminėtina ir tai, kad Lenkijos baudžiamasis kodeksas numato apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pagrindą, kuris bent Lietuvos teisės doktrinoje yra laikomas tam tikra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimi. Tokiu atveju, tai taip pat tampa besąlygine atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimi, susijusia su mažesniu asmens pavojingumu.

Be visa to, atkreiptinas dėmesys į Lenkijos BK 259 straipsnį, kuriame numatyta dar viena bausmės neskyrimo rūšis, susijusi su organizuotomis nusikalstamomis grupėmis. Šis straipsnis numato, kad asmuo, kuris savanoriškai pasitraukia iš grupės ar susivienijimo ir informuoja instituciją, atsakingą už nusikaltimų baudžiamąjį persekiojimą, apie visas esmines padaryto nusikaltimo aplinkybes arba užkerta kelią planuojamam nusikaltimui, įskaitant mokesčių nusikaltimą, nebus baudžiamas už 258 straipsnyje nurodytą nusikaltimą. Paminėtina, kad Lenkijos BK 258 straipsnis kaip nusikalstamą veiką numato patį dalyvavimą tokioje nusikalstamoje grupėje. Iš dalies tokia teisės norma panaši su Lietuvos baudžiamojo įstatymo 39¹ str. reglamentavimu, kadangi padeda valstybės institucijoms užkirsti kelią tolesnėms nusikalstamoms veikoms, kurias padaro organizuotos grupuotės. Tačiau, kritikuotina tai, kad asmuo, pasinaudojęs Lenkijos BK 259 str. suteikiama galimybe, yra atleidžiamas nuo atsakomybės už priklausymą tokiai grupuotei, tačiau, pagal tokį reglamentavimą, vis dar atsako už jo paties padarytas nusikalstamas veikas, įvykdytas sąsajoje su šia grupe. Manytina, kad toks šio straipsnio reglamentavimas gali neatlikti nusikaltimų prevencijos funkcijos, kadangi asmuo nebėra suinteresuotas informuoti valstybės institucijų apie tokias organizuotas grupuotes, jei jis jau padarė nusikalstamą veiką. Tokiu atveju, atleidimas nuo bausmės, skiriamos dėl jo priklausymo nusikalstamai grupuotei, gali neturėti įtakos kaltinamo asmens statusui – jis vis tiek gali būti nubaustas tokia bausme, kaip laisvės atėmimas, todėl teigtina, kad šio asmens atžvilgiu valstybės institucijų informavimas apie organizuotą nusikalstamą grupuotę atneša menką naudą. Taip toks asmuo nėra paskatinamas pranešti apie organizuotą nusikalstamą grupę ir jos daromas veikas, todėl šio pagrindo skatinamoji funkcija praranda savo reikšmę, kartu su tolimesnių nusikalstamų veikų prevencijos funkcija. Tad, net ir esant panašumams su Lietuvoje taikomu BK 39¹ str. numatytu pagrindu, negalima teigti, kad šie pagrindai yra panašūs savo tikslais ir, jeigu jie būtų numatyti vienoje teisės sistemoje, galėtų būti priskiriami tokiai pačiai grupei.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublika, įgyvendindama Direktyvos reikalavimus, numatė naują atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį – pranešėjų atleidimą, dera trumpai panagrinėti, ar šios Direktyvos įgyvendinimas Lenkijoje nulėmė tam tikrus baudžiamojo įstatymo pokyčius. Lenkijos Respublika, siekdama įgyvendinti minėtą direktyvą, išleido atskirą, informatorių apsaugos įstatymą¹⁰⁷, nekeičiant baudžiamojo kodekso. Šiame įstatyme baudžiamoji atsakomybė už pranešėjo padarytą

¹⁰⁷ Lenkijos Respublikos įstatymas dėl informatorių apsaugos. 2024 m. birželio 24 d., Lenkijos Respublikos Teisės žurnalas [interaktyvus]. <https://bip.brpo.gov.pl/en/content/act-protection-whistleblowers> [žiūrėta 2026 m. kovo 31 d.].

nusikalstamą veiką atskirai nėra minima, tačiau paminėtina, kad šis įstatymas apima ir baudžiamąją teisę, kaip numatyta šio įstatymo 2 straipsnio 13 punkte, kuris apibūdina teisinius procesus, nuo kurių pranešėjas apsaugomas – „tai procesai pagal visuotinai taikomus teisės aktus, visų pirma baudžiamieji, civiliniai, administraciniai ar drausminiai procesai“ (versta iš anglų kalbos). Manytina, kad tokiu atveju pranešėjui baudžiamoji byla nėra iškeliama, o taip pat nėra numatytos atskiros sąlygos tokiam atleidimui nuo atsakomybės, kas numato žymiai platesnes atleidimo ribas nei Lietuvoje.

Taigi, Lenkijos baudžiamojoje teisėje taikomas, atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės prilyginamas, institutas tam tikrais aspektais yra panašus su Lietuvos baudžiamojo įstatymo nuostatomis, tačiau taip pat pasižymi ypatingai reikšmingais skirtumais. Lenkijos baudžiamojoje teisėje numatytas susitaikymo institutas yra taikomas siauriau, nei Lietuvoje, ir nenumato asmens mažesnę pavojaus sąlygų, kas suponuoja galimybę asmeniui išvengti baudžiamosios atsakomybės net neprisipažįstant padarius nusikalstamą veiką ir, galbūt, faktiškai nepadarius nusikalstamos veikos. Pats atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Lenkijos baudžiamojoje teisėje išreiškiamas per sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo ar bausmės neskyrimo institutus. Sąlyginis baudžiamojo proceso nutraukimas tam tikrais elementais ypatingai panašus su sąlyginėmis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimis Lietuvoje, taip tuo pačiu įgyvendinant ir humaniškumo, ir *ultima ratio* principus. Tačiau, šios valstybės baudžiamojoje teisėje nerandama tokia plati grupė atleidimo pagrindų, susijusių su valstybės siekiu išaiškinti užslėptas veikas, taip užkertant kelią tolimesnėms nusikalstamoms veikoms. Tokią funkciją nebent galėtų įvykdyti pranešėjų apsauga bei prieš tai minėtas bausmės neskyrimo pagrindas, kai asmuo prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, kas aptinkama ir Lietuvos baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje. Todėl teigtina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Lietuvos Respublikoje yra platesnis bei pasižymi specifinėmis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimis, kurios atskirai nenumatytos Lenkijos Respublikoje – pavyzdžiui, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl lengvinančių aplinkybių ar pagal laidavimą. Darytina išvada, kad Lietuvoje taikomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra sureglamentuotas tiksliau bei atlieka daugiau funkcijų nacionalinėje baudžiamojoje teisėje, nei Lenkijos numatyta atitiktis šiam teisiniam institutui.

3.2. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Vokietijos baudžiamojoje teisėje

Vokietijos baudžiamajame kodekse¹⁰⁸ (toliau – ir Vokietijos BK) taip pat nėra minima atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvoka. Tačiau, panašiai, kaip ir Lenkijos Respublikos teisinėje sistemoje, šis teisinis institutas nustatomas kitokiais pavadinimais. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 46a straipsnis numato kaltininko bei nukentėjusiojo susitaikymo galimybę, pavadinant tai „aukos ir nusikaltėlio mediacija, restitucija“. Ši teisės nuostata numato, kad kai nusikalstamos veikos kaltininkas, siekdamas susitaikymo su nukentėjusiuoju, visiškai arba didžiąja dalimi atlygina už padarytą veiką arba nuoširdžiai stengiasi ją atlyginti, ypač jei tai reikalauja asmeninių aukų iš nusikaltėlio pusės, teismas gali sušvelninti bausmę arba, jeigu nusikaltėliui skiriama bausmė yra ne ilgesnis kaip vienerių metų laisvės atėmimas arba ne didesnė kaip 360 dieninių normų bauda, gali neskirti bausmės. Tad, ši teisės nuostata nenumato asmens pavojingumo vertinimo, o apibrėžia tik žalos atlyginimo sąlygą. Atsižvelgiant į tai, kad šiame straipsnyje yra numatyta teismo diskrecija taikyti šį pagrindą, manytina, kad asmens pavojingumo vertinimas yra paliekamas išskirtinai teismo kompetencijai. Paminėtina ir tai, kad susitaikymo institutas Vokietijoje nėra išskirtinai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas – remiantis šiuo straipsniu asmeniui galima ir sušvelninti bausmę. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog šioje nuostatoje, panašiai, kaip įvairiuose Lenkijos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsniuose, atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės suponuoja pats bausmės neskyrimas.

Be visa to, Vokietijos BK 46b straipsnis numato bausmės neskyrimą, kai asmuo padeda išaiškinti kitą nusikalstamą veiką. Ši teisės norma įtvirtina, kad, jeigu nusikalstamos veikos, už kurią numatyta griežtesnė minimali laisvės atėmimo bausmė arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos, vykdytojas, savo noru atskleidęs turimą informaciją, iš esmės prisidėjo prie vienos iš Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso¹⁰⁹ (toliau – ir Vokietijos BPK) 100a straipsnio 2 dalyje numatytų nusikalstamų veikų, susijusių su jo pačio nusikalstamąja veika, išaiškinimo arba savo žinias savanoriškai atskleidžia institucijai laiku, kad būtų užkirstas kelias vienos iš šių veikų, susijusių su jo pačio nusikalstama veika,

¹⁰⁸ Vokietijos baudžiamasis kodeksas (anglų kalba). 1998 m. lapkričio 13 d. (Federalinis įstatymų leidinys I, p. 3322) [interaktyvus]. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d.]

¹⁰⁹ Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas (anglų kalba). 1987 m. balandžio 7 d. (Federalinis įstatymų leidinys I, p. 1074, 1319) [interaktyvus]. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p0575 [žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d.].

kurios planavimą nusikaltėlis žino, įvykdymui, tuomet teismas gali sušvelninti bausmę arba atsisakyti skirti bausmę, jeigu už nusikaltimą gresia tik laisvės atėmimas nustatytam laikui ir nusikaltėliui nebūtų skirta ilgesnė nei trejų metų laisvės atėmimo bausmė. Šiame straipsnyje minima ir į veikų pavojingumo palyginimą (daromą taikant BK 39² str.) panaši sąlyga – nusikalstamą veiką padariusio asmens indėlis į veikos išaiškinimą turi būti didesnis nei jo paties indėlis į nusikalstamą veiką, jei šis dalyvavo tokioje veikoje. Paminėtina ir tai, kad teismas vertina ir paties nusikaltėlio kaltės laipsnį, nusikalstamos veikos sunkumą bei kitus požymius, apibūdinančius mažesnę šio asmens pavojingumą. Taip pat pabrėžtina tai, kad asmuo privalo tokią informaciją pateikti iki tol, kol prieš jį pradedamas pagrindinis procesas. Taip pat, Vokietijos BPK 100a straipsnio 2 dalyje yra numatytas ypatingai platus sąrašas nusikalstamų veikų, kurių išaiškinimas gali nulemti Vokietijos BK 46b straipsnio taikymą. Nors toks sąrašo nustatymas teoriškai turėtų apriboti šio pagrindo neskirti bausmės taikymą, atsižvelgiant į ypač platų BPK 100a straipsnio 2 dalies reglamentavimą, teigtina, kad tokiu sąrašu numatytos nusikalstamos veikos, kurių atskleidimas gali pateisinti bausmės neskyrimą, kai Lietuvoje tai reikia vertinti kiekvienu atveju. Taigi, Vokietijos taikoma atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto atitiktis, siekiant atskleisti ir išaiškinti kitas nusikalstamas veikas, yra žymiai platesnė nei Lietuvos Respublikoje numatyta galimybė. Kaip minėta II-oje darbo dalyje, Lietuvoje toks institutas taikomas, kai siekiama atskleisti užslėptas nusikalstamas veikas, daromas organizuotų grupuočių arba juridinių asmenų. Vokietijoje pabrėžiama ne nusikalstamą veiką atliekančio subjekto specifika, o pačios nusikalstamos sąsaja su asmens padaryta nusikalstama veika. Tokiu atveju teigtina, kad šis pagrindas gali būti taikomas ir tokiais atvejais, kai savanoriškai prisipažįsta bei kitą nusikalstamą veiką atskleidžia paprastos bendrininkų grupės narys. Pažymėtina ir tai, kad šio straipsnio dispozicijoje ypatingai pabrėžiama tolesnių nusikalstamų veikų prevencija – asmens suteikta informacija privalo esmingai prisidėti prie kitos nusikalstamos išaiškinimo arba jai išvis užkirsti kelią. Tad neabejotina, kad šis teisinis institutas, nors ir yra žymiai platesnis nei Lietuvoje taikomi pagrindai, atlieka panašią funkciją, kaip ir BK 39¹ bei 39² straipsniuose numatyti pagrindai.

Daugiau panašių atleidimų nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų Vokietijos baudžiamajame kodekse neaptinkama. Vis dėlto, tam tikri panašumai su šiuo teisiniu institutu gali būti aptinkami Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse. Vokietijos BPK 153 straipsnis numato ikiteisminio tyrimo ar bylos nutraukimo pagrindą, esant mažareikšmiškumui. Taip pat pateikiamos tam tikros sąlygos šio pagrindo taikymui – 1) nusikalstama veika yra nesunkus nusikaltimas; 2) nusikaltėlio kaltė nėra didelė; 3) baudžiamajam persekiojimui nėra viešojo intereso; 4) nusikaltimo pasekmės nėra didelės.

Vokietijos teisinė sistema mažareikšmiškumą reglamentuoja žymiai tiksliau, nei Lietuvos Respublika, kur panašus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, numatytas BK 37 str., sąlygas numato bendru pobūdžiu. Paminėtina, kad veikos mažareikšmiškumas Vokietijoje nulemia baudžiamojo proceso nutraukimą, priešingai nei prieš tai minėtais susitaikymo ar kitos veikos atskleidimo atvejais, kai paprasčiausiai nėra skiriama bausmė. Pažymėtina, kad šio pagrindo funkcija iš esmės yra panaši su Lietuvos BK 36 ir 37 str. funkcijomis – nutraukti procesą, kai asmeniui nebūtina taikyti baudžiamąją atsakomybę. Tai pagrindžia ir mažareikšmiškumo Vokietijoje taikymo sąlyga, numatanti, kad tokio asmens baudžiamajam persekiojimui nėra viešojo intereso.

Vokietijos BPK taip pat numato atskirą, į atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės panašų, pagrindą, kuris nenumatytas Lietuvoje – šio kodekso 153a straipsnis, numatantis galimybę nebetęsti ikiteisminio proceso ar bylos nagrinėjimo, kai kaltinamajam yra taikomi tam tikri įpareigojimai. Tokiu atveju taip pat atsižvelgiama į nusikalstamos veikos sunkumą, kaltininko kaltės laipsnį bei viešojo intereso buvimą, siekiant vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Paskiriami įsipareigojimai gali būti įvairūs: žalos atlyginimas tam tikrais darbais, siekis susitaikyti su nukentėjusiuoju ar dalyvavimas įvairiuose resocializacinę funkciją atliekančiuose kursuose. Pažymėtina, kad jei šis asmuo per teismo ar prokuratūros nustatytą laikotarpį įvykdo įsipareigojimus, tolesnis procesas yra nutraukiamas ir asmuo nebegali būti kaltinamas padaręs veiką, dėl kurios jam buvo paskirti tam tikri įsipareigojimai. Priešingu atveju, kai asmuo tokiu įsipareigojimų neįvykdo, procesas tęsiamas ir byla nagrinėjama toliau. Tai panašu su Lietuvos Respublikos BK 38, 39² ir 40 straipsniuose aptinkamu sąlygiškumu, kuris suponuoja tam tikrą humaniškumo principo įgyvendinimą. Taip Vokietijoje asmeniui, padariusiam lengvesnę nusikalstamą veiką, yra suteikiamas šansas pasitaisyti, kas, kaip minėta II-oje šio darbo dalyje, yra viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemoje aptinkamų funkcijų.

Pranešėjų apsauga Vokietijoje, panašiai, kaip ir Lenkijos Respublikoje, apima baudžiamąją teisę, tačiau nenumato atskiro pagrindo nutraukti baudžiamąjį procesą ar neskirti bausmės pranešėjui, padariusiam nusikalstamą veiką. Baudžiamosios teisės taikymas pranešėjams išskirtinai numatytas Vokietijos pranešėjų apsaugos įstatymo¹¹⁰ 35 straipsnyje, kuris numato, kad, jeigu asmuo informaciją gauna padaręs nusikalstamą veiką, dėl šios veikos jam yra pradamas baudžiamasis procesas. Taigi, teigtina, kad pranešėjų

¹¹⁰ Vokietijos pranešėjų apsaugos įstatymas (anglų kalba). 2023 m. gegužės 31 d. (Federalinis įstatymų leidinys 2023 I Nr. 140) [interaktyvus]. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_hinschg/englisch_hinschg.html [žiūrėta 2026 m. balandžio 3 d.]

atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, toks, kaip numatyta Lietuvos baudžiamajame kodekse, Vokietijoje neaptinkamas.

Apibendrinant išdėstytą medžiagą, teigtina, kad Vokietijoje, panašiai, kaip ir Lenkijos Respublikoje, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pasireiškia per baudžiamojo proceso nutraukimo ar bausmės neskystimo institutus. Tačiau, aukščiau aptarti Vokietijos teisinėje sistemoje taikomi atvejai atlieka panašias funkcijas, kaip ir Lietuvos Respublikoje numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, ko negalima pagrįstai teigti vertinant Lenkijos Respublikos numatytą reglamentavimą – nors humaniškumo bei *ultima ratio* principų įgyvendinimas pastebimas sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo institute, abejotina, ar tolimesnės nusikalstamų veikų prevencijos funkcija yra įvykdoma pilnai. Šiose valstybėse taikomas susitaikymo institutas yra ypatingai panašus, kadangi jo taikymui, iš esmės, būtinas tik nukentėjusiojo atleidimas nusikalstamos veikos kaltininkui bei žalos atlyginimo klausimo išsprendimas, kai Lietuvoje, kartu su šiomis sąlygomis, taip pat būtina nustatyti ir asmens mažesnę pavojingumą. Kiekvienoje aptartoje valstybėje pastebimi ir mažareikšmiškumo ar prisipažinimo padarius nusikalstamą veiką ir kitos nusikalstamos veikos atskleidimo pagrindai, tačiau Lietuvos Respublikos reglamentavimas išsiskiria platesniu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo galimybių spektru – atliekant tyrimą, nagrinėjant minėtų valstybių įstatymus, nebuvo rasti tokie pagrindai, kaip laidavimas ar atleidimas, kai yra lengvinančių aplinkybių. Šiuo aspektu Lietuvos baudžiamosios teisės sistema išsiskiria iš kitų, kaip specifinė ir žymiai platesnį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo spektrą turinti sistema.

IŠVADOS

1. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Lietuvoje tokiu pavadinimu buvo pradėtas naudoti sovietinės okupacijos laikotarpiu, tačiau panašių teisinių institutų galima rasti ir XVI a. išleistuose Lietuvos statutuose. Atliekant tyrimą, pastebėta, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvoka buvo perkelta į naująjį Baudžiamąjį kodeksą, kas galėjo nulemti tolesnį šio teisinio instituto sampratos problematikos progresavimą. Teisės doktrinoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kvestionuojamas įvairiais aspektais, iš kurių bene svarbiausia tampa tai, kad iki šiol nėra vieningos nuomonės dėl asmens, padariusio nusikalstamą veiką, vertinimo jo kaltumo aspektu, kas ypatingai svarbu taikant šį teisinį institutą ikiteisminio tyrimo metu, kadangi gali būti pažeista nekaltumo prezumpcija. Taip pat pastebėtas tam tikras problematiškumas teigiant, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra šios teisinės atsakomybės įgyvendinimo forma. Apžvelgus įvairius mokslinius straipsnius, o taip pat ir Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionalinių teismų praktiką, daroma išvada, kad asmens, padariusio nusikalstamą veiką, negalima laikyti kaip tokio pačio teisinio statuso su asmeniu, kuris yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką – asmuo, padaręs nusikalstamą veiką tačiau nepripažintas kaltu, nepatiria ir negali patirti viešo pasmerkimo valstybės vardu. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teismai, skirdami atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, taip pat skiria baudžiamojo poveikio priemones, teigtina, kad bendrieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai yra šios teisinės atsakomybės įgyvendinimo forma, tačiau taip negalima teigti, kalbant apie specialiuosius pagrindus. Šie pagrindai ypatingai skiriasi nuo bendrųjų pagrindų, *inter alia* kadangi jų taikymo atveju nėra numatyta diskrecija skirti baudžiamojo poveikio priemones. Todėl specialieji pagrindai negali būti baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo forma.

2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistema gali būti išskiriama vertinant atskirų šio teisinio instituto pagrindų funkcijas bei tikslus. BK 36 str. numatytas pagrindas, kartu su BK 37 str. nustatytu mažareikšmiškumu, yra neatsiejamai susijęs su asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumo vertinimu, kaip mažesniu, kas yra esminė tokio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės aplinkybė. Šie pagrindai tokiu būdu įgyvendina baudžiamojoje teisėje taikomą *ultima ratio* principą. BK 40 str. numatytas atleidimas laidavimo atveju atlieka ne asmens perauklėjimo kitomis priemonėmis, nei valstybės prievarta, funkciją – šiuo teisiniu institutu įtvirtinama galimybė suteikti šansą asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, pasitaisyti, taip parodant baudžiamosios teisės humaniškumą. BK 38 str. numatytas susitaikymo institutas iš esmės atlieka panašią funkciją, į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės procesą įtraukiant ir nukentėjusį

asmenį. BK 39 str. numatytas atleidimas, kai yra lengvinančių aplinkybių, pasižymi hibridiškumu – šios rūšies taikymas ypatingai susijęs ir su asmens mažesniu pavojingumu, ir su humaniškumo principu. Tai parodo šių funkcijų sąsają ne vien nagrinėjant atskirą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, bet ir vertinant šiuos pagrindus kartu, kas pagrindžia tokią šios sistemos aiškinimo galimybę. BK 39¹ ir 39² str. numatyti pagrindai skirti galimybės vykdyti tolimesnę nusikalstamų veikų prevenciją sudarymui, kai nusikalstamas veikas vykdo subjektai, pasižymintys organizuotumu. Taip bendrieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai suskirstomi į tris grupes: 1) *ultima ratio* principą įgyvendinantys pagrindai; 2) humaniškumo principą įgyvendinantys pagrindai; bei 3) pagrindai, susiję su tolimesnės nusikalstamų veikų prevencijos galimybės sudarymu. Tokiais pagrindais suskirstyta sistema parodo tapačius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kaip savito teisinio instituto, tikslus.

3. Lenkijos bei Vokietijos baudžiamosios teisės sistemose nėra termino „atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“. Šiose valstybėse minėtas teisinis institutas išreiškiamas per baudžiamojo proceso nutraukimą ar bausmės neskyrimą. Abiejų šalių teisinėse sistemose pastebėtas susitaikymo institutas, kuris gana prasmingai skiriasi nuo Lietuvoje analogiškai vadinamo teisinio instituto – abeiose valstybėse reikalaujama nustatyti, kad nukentėjęs asmuo atleido veiką padariusiam asmeniui, o taip pat privalomas ir žalos atlyginimo klausimo sprendimas, kai Lietuvos Respublikos reglamentavimas numato ir kitas šio teisinio instituto taikymo sąlygas. Taip pat abeiose valstybėse pastebėtas veikos mažareikšmiškumo požymis, nulemiantis švelnesnius asmens patiriamus neigiamus teisinius padarinius arba bausmės neskyrimą. Be visa to, pastebėti ir skirtingi atvejai, kai asmuo prisipažįsta ir padeda išaiškinti kitas nusikalstamas veikas, reglamentavimo aspektai. Vokietijos įtvirtintas institutas šiuo pagrindu taikomas plačiau nei Lietuvoje, įtraukiant ir galimybę neskirti bausmės įprastos bendrininkų grupės nariui, o, panašiai kaip Lietuvoje sureglamentuotas, Lenkijos valstybės institutas, vertinant vien jo reglamentavimą, pilnai neatlieka savo funkcijos. Tačiau, atlikus tyrimą, pastebėta, kad kitose valstybėse į atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės panašūs pagrindai atlieka, ar yra skirti atlikti, panašias funkcijas, kaip ir Lietuvos valstybėje taikomas atleidimas. Todėl teigtina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės atlieka humaniškumo bei *ultima ratio* principų įgyvendinimo funkciją, kartu su galimybės atlikti tolimesnę nusikalstamų veikų prevenciją suteikimu, ne vien Lietuvos valstybės, bet ir tarptautiniu mastu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. spalio 23 d. direktyva 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos. OL L 305, 2019, p. 17 – 56.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33–1014.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89–2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas. 2021 m. sausio 14 d., Nr. XIV-619. TAR, 2021, 908.
6. Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas. 2017 m. lapkričio 28 d. Nr. XIII-804. TAR, 2017, 19743.
7. Lietuvos baudžiamasis statutas. 1919 m. sausio 16 d. *Lietuvos valstybės žinios*, 1919, Nr. 2/3-26.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo. 1993 m. birželio 10 d., Nr. I-180. *Valstybės žinios*, 1993, 26-597.
9. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. 1961 m. birželio 26 d. *Vyriausybės žinios*, 1961, 18-147.

Užsienio valstybių teisės aktai

10. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 1997 m. birželio 6 d. (Oficialusis leidinys, vertimas į anglų kalbą, Nr. 88, 553 punktas) [interaktyvus].

- [https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20\(Poland\).pdf](https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20(Poland).pdf) [žiūrėta 2026 m. kovo 31 d.].
11. Lenkijos Respublikos įstatymas dėl informatorių apsaugos. 2024 m. birželio 24 d., *Lenkijos Respublikos Teisės žurnalas* [interaktyvus]. <https://bip.brpo.gov.pl/en/content/act-protection-whistleblowers> [žiūrėta 2026 m. kovo 31 d.].
 12. Vokietijos baudžiamasis kodeksas (anglų kalba). 1998 m. lapkričio 13 d. (*Federalinis įstatymų leidinys* I, p. 3322) [interaktyvus]. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d.].
 13. Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas (anglų kalba). 1987 m. balandžio 7 d. (*Federalinis įstatymų leidinys* I, p. 1074, 1319) [interaktyvus]. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p0575 [žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d.].
 14. Vokietijos pranešėjų apsaugos įstatymas (anglų kalba). 2023 m. gegužės 31 d. (*Federalinis įstatymų leidinys* 2023 I, Nr. 140) [interaktyvus]. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_hinschg/englisch_hinschg.html [žiūrėta 2026 m. balandžio 3 d.].

SPECIALIOJI LITERATŪRA

15. BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S001). Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>. [žiūrėta 2026 m. kovo 12 d.].
16. BAGDŽIUS, Justinas (2024). (Ne)atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė. Patirtis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 357 - 378. [interaktyvus] <https://doi:10.15388/LBJT.2024.14>. [žiūrėta 2026 m. kovo 7 d.].
17. BARANSKAITĖ, Agnė (2003). Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, t. 45(37), p. 59 – 69.
18. BARANSKAITĖ, Agnė (2008). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos. *Jurisprudencija*, 113, p. 66 – 71

19. BARANSKAITĖ, Agnė (2009). Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), p. 179 - 194.
20. DRAKŠAS, Romualdas (2008). Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. *Monografija*. Vilniaus Universitetas.
21. GAGAS, Ignas (2025). Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos. *Teisė*, 136 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2025.136.5> [žiūrėta 2026 m. kovo 26 d.].
22. GUTAUSKAS, Aurelijus (2004). Asmenų, susijusių su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Jurisprudencija*, t. 60(52), p. 51 – 62.
23. Nežinomas autorius (2013). Tardytojas. Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/tardytojas/> [žiūrėta 2026 m. vasario 19 d.].
24. PIESLIAKAS, Vytautas (1999). Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 13(5), p. 55 – 80.
25. PIESLIAKAS, Vytautas (2007). Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8(98), p. 7 - 12.
26. PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos Baudžiamoji Teisė. Pirmoji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia.
27. PIESLIAKAS, Vytautas (2008). *Lietuvos Baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia.
28. PRAPIESTIS, Darius; PRAPIESTIS, Jonas (2022). Humanizmo principas Lietuvos baudžiamojoje politikoje. *Kelyje su Konstitucija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, p. 268 - 290.
29. ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir kt. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (I – 98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
30. ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, I knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, II knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

32. ŠVEDAS, Gintaras (2024). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmė Lietuvos baudžiamajai politikai. Teisė, 133, p. 25 - 41.

TEISMŲ PRAKTIKA

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

33. Peltureau-Villeneuve prieš Šveicariją [EŽTT], Nr. 60101/09, [2014-10-28].
ECLI:CE:ECHR:2014:1028JUD006010109.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

34. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-85/2008.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2008.
36. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2011.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2013.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-895/2015.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-895/2017.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-648/2023.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-1073/2023.

TRAVAUX PRÉPARATOIRES

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. praktikos apžvalgos biuletenis. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių nuosprendžių surašymą, apžvalga (BPK 302–305, 307 straipsniai). *Teismų praktika*, Nr. 53.
45. Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. spalio 29 d. aiškinamasis raštas Nr. XIIP-2821, dėl Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 581, 589, 609 straipsnių pakeitimo įstatymo ir kodekso papildymo 555¹ straipsniu projekto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39² straipsniu įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 212 ir 217 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 10, 192 ir 263 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos darbo kodekso 31 ir 59 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 59 ir 86 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 17 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.

KITI ŠALTINIAI

46. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2022-01-10). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9541&datasource=66360 [žiūrėta 2026 m. vasario 19 d.].
47. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2024-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10846&datasource=91386. [žiūrėta 2026 m. vasario 19 d.].
48. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2026-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas* [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=11941&datasource=11398 8. [žiūrėta 2026 m. vasario 19 d.]

49. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2020-01-10). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus].
https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8172&datasource=40933.
[žiūrėta 2026 m. kovo 29 d.]
50. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2022-01-10). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus].
https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9570&datasource=66921.
[žiūrėta 2026 m. kovo 29 d.]
51. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2024-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus].
https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=11475&datasource=10462
9. [žiūrėta 2026 m. kovo 29 d.]
52. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2026-01-09). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu* [interaktyvus].
https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=11962&datasource=11440
1. [žiūrėta 2026 m. kovo 29 d.]

SANTRAUKA

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistema

Gustas Grubliauskas

Magistro darbe nagrinėjama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos tema, vertinant šiai temai svarbius teisės aktus, mokslininkų darytas išvadas teisės doktrinoje, bei teismų praktikos suformuluotus išaiškinimus. Ši tema atskleidžiama tiriant atskirų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų funkcijas Lietuvos teisinėje sistemoje. Siekiant atrasti tikruosius šių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių tikslus, nagrinėjama ir šio teisinio instituto sampratos problematika. Taip pat, siekiant atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos išskirtinumą, Lietuvos reglamentavimas lyginamas su Vokietijos bei Lenkijos baudžiamosios teisės sistemomis. Nagrinėjant šią magistrinio darbo temą atskleidžiamos tikrosios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų funkcijos, kurios retai aptariamos teisės doktrinoje ar teismų praktikoje.

Darbe analizuojami baudžiamosios atsakomybės elementai bei šių elementų pasireiškimas atleidžiant asmenį nuo atsakomybės, įvairios teisės mokslininkų nuomonės ir teismų praktika, siekiant atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos problematiką teisės doktrinoje. Taip išskirti specifiniai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kaip teisinio instituto, požymiai, kartu pateikiant ir tam tikros problematikos sprendimo būdus. Taip pat nagrinėjamos bendrųjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų realiosios funkcijos, kurios atskleidžiamos lyginant reglamentavimą, teismų praktiką, įvairią statistiką bei teisės doktriną. Šiuo būdu, pagal atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų funkcijas, išskirtos trys atskiros grupės, taip atskleidžiant šio teisinio instituto gilesnę sistemą. Be visa to, ši sistema palyginta su Vokietijos bei Lenkijos baudžiamaisiais įstatymais, taip atrandant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos Lietuvoje specifiką, išskirtinius ypatumus bei gana plačias taikymo ribas.

SUMMARY

System of Release from Criminal Liability

Gustas Grubliauskas

This master's thesis examines the system of exemption from criminal liability by analysing relevant legislation, scholarly conclusions in legal doctrine, and interpretations established in judicial practice. This topic is explored by analysing the functions of specific grounds for exemption from criminal liability within the Lithuanian legal system. In order to identify the true objectives of these types of exemption from criminal liability, the conceptual issues surrounding this legal institution are also analysed. Furthermore, to highlight the distinctiveness of the system of exemption from criminal liability, Lithuanian regulations are compared with the criminal law systems of Germany and Poland. In examining this master's thesis topic, the true functions of the grounds for exemption from criminal liability are revealed, which is rarely discussed in legal doctrine or judicial practice.

This paper analyses the elements of criminal liability and how these elements manifest themselves when a person is exempted from liability, as well as various opinions of legal scholars and judicial practice, with the aim of revealing the complexities of the concept of exemption from criminal liability in legal doctrine. It identifies the specific characteristics of exemption from criminal liability as a legal institution, while also presenting solutions to certain problems. The actual functions of the general grounds for exemption from criminal liability are also examined, as revealed through a comparison of legislation, judicial practice, various statistics, and legal doctrine. In this way, based on the functions of the grounds for exemption from criminal liability, three distinct groups are identified, thereby revealing the deeper structure of this legal institution. Furthermore, this system is compared with the criminal laws of Germany and Poland, thereby identifying the specific features, distinctive characteristics, and relatively broad scope of application of the system of exemption from criminal liability in Lithuania.